30501

XII. évfolyam. 1902. november. 11. szám.

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Könyvnyomdák Budapesten.

I. kerület (Vár).

M. kir. Államnyomda
Nándor-tér 1.
M. kir. tud. Egyetemi ny.
Iskola-tér 3.

II. kerület (Viziváros).

Bagó M. és Fia
Ponty-utcza 4.
Goldberger Ignácz
Fő-utcza 23.
Heisler Jaroslav
Várkert-rakpart 1.
Ilauszky József
Bomba-tér 4.
Keller Dániel
Attila-utcza 63.
Müller K. (Münster K.)
Albrecht-út 3—5.

III. kerület (Ó-Buda).

Bartalits Imre
Remete-hegy.
Bichler I.
Kiskorona-utcza 15.
Wimmer Márton
Serfőző-utcza 10.

IV. kerület (Belváros).

Barcza József
Váczi-utcza 66.
Buschmann Ferencz
Koronaherczeg-utcza 8.
Franklin-Társulat magy. irod. int. és könyvny.
Egyetem-utcza 4. és
Vármegye-utcza 11—13.
Goszler Gyula
Aranykéz-utcza 1.
Hunyadi Mátyás ny.
Zöldfa-utcza 43.
Langer Ede és Fia
Zsibárus-utcza 1.
Luszt Sándor
Váczi-utcza 44.
M. kir. posta- és táv. ny.
Főposta-épület.
Mercur kő- és könyvny.
Királyi Pál-utcza 9.
Nagy Sándor
Papnövelde-utcza 8.
Id. Poldini Ede és Társa
Irányi-utcza 1.
Quittner József
Károly-körút, központi városház.
Róth József
Ujvilág-utcza 6.
Singer Lipót
Károly-körút 24.
Süsz Dávid
Fővám-tér 5.
Székesfővárosi házi ny.
Központi városház.
Ullmann József
Régi posta-utcza 4.
Varga Endre és Neje
Váczi-utcza 81.
Várnai Fülöp
Régi posta-utcza 3.
Victoria-nyomda
Váczi-utcza 37.
Wodianer F. és Fiai
Sarkantyús-utcza 3.

V. kerület (Lipótváros).

Bendiner A.
Arany János-utcza 18.
Budapesti h. é. v. nyomd.
Lipót-körút 22.
Czettel és Deutsch
Bálvány-utcza 12.
Farkas Lajos és Jakab
Nádor-utcza 19.
Hamburger és Birkholz
Csáky-utcza 13.
Hermes könyvny. r.-t.
Báró Atzél-utcza 2.
Hungária-könyvnyomda
Váczi-körút 34.
Juhász és Haas
Tükör-utcza 5.
Kálmán M. és Társa
Vadász-utcza 32.
Kanitz C. és Fiai
Vadász-utcza 26.
Károlyi György
Kálmán-utcza 5.
ifj. Kellner Ernő
Csáky-utcza 9.
Kertész József
Mária Valéria-utcza 11.
Kollmann Fülöp
Arany János-utcza 34.
Krausz Lajos
Váczi-körút 20.
Krausz S. és T.
Zoltán-utcza 11.
Légrády Testvérek
Váczi-körút 78.
Lengyel Lipót
Vadász-utcza 35/a.
Löw Ede
Váczi-körút 80.
Magyar Hirlap nyomd.
Honvéd-utcza 10.
Márkus Samu
Báthory-utcza 20.
M. k. postatakarékp. ny.
Hold-utcza 4.
Pallas irod. és nyomd. r.-t.
Kálmán-utcza 2.
Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság
Hold-utcza 7.
Pesti Lloyd-társulat ny.
Dorottya-utcza 14.
Pollák Elkán
Nagykorona-utcza 21.
Pollák M. Miksa és Tsa
Akadémia-utcza 15.
Schlesinger és Kállai
Bálvány-utcza 18.
Thália-nyomda
Csáky-utcza 2/b.
Vas Tivadar
Honvéd-utcza 12.
Vincze és Bartók
Bálvány-utcza 15.

VI. ker. (Terézváros).

Baross-nyomda
Uj-utcza 6.
Beer E. és Társa
Aradi-utcza 8.
Berkovits János
Teréz-körút 40—42.
Brózsa Ottó
Váczi-körút 17.
Ehrnstein Mór
Laudon-utcza 4.
Engel S. Zsigmond
Vörösmarty-utcza 56.
Európa, irod. és ny. r.-t.
Ó-utcza 12.
Fővárosi nyomda stb. r.-t.
Podmaniczky-utcza 39.
Fried és Krakauer
Dalszinház-utcza 10.
Friedmann Á.
Gyár-utcza 54.
Fuchs Samu és Társa
Podmaniczky-utcza 27.
Gergely Miksa
Váczi-körút 19.
Glückselig M.
Hunyady-tér 7.
Goldschmiedt Lipót
Révay-utcza 6.
Gross és Grünhut
Gyár-utcza 32.
Herrman Ignácz
Szerecsen-utcza 20.
Hornyánszky Viktor
cs. és kir. udv. könyvny.
Aradi-utcza 14.
Kápolnai Adolf
Teréz-körút 5.
Kassino Jakab
Király-utcza 26.
Kaufmann és Vojtitz
Vörösmarty-utcza 52.
Korvin Testvérek
Révay-utcza 14.
Kunosy Vilmos és Fia
Teréz-körút 38.
Löbl Dávid és Fia
Andrássy-út 19. és
Nagymező-utcza 26.
Minerva ny. (tul. Gansl Zs.)
Szerecsen-utcza 7/9.
M. á. v. menetjegy-ny.
Csengery-utcza 33.
Magyar reklám-nyomda
Nagymező-utcza 66.
Markovits és Garai
Lázár-utcza 13.
Muskát Béla
Szondy-utcza 4.
Neumayer Ede
Próféta-utcza 7.
Orsz. közp. közs. ny. r.-t.
Váczi-körút 61.
Pollacsek Mór
Dávid-utcza 5.
Poporul Român nyomd.
Vörösmarty-utcza 60/a.
Posner K. Lajos és Fia
Csengery-utcza 31.
Radó Izor
Szerecsen-utcza 13.
Radó és Rózsa
Ó-utcza 2.
Rigler József Ede r.-t.
Rózsa-utcza 55.
Schmelcz Izidor
Izabella-utcza 70.
Schmidl Sándor
Szerecsen-utcza 6.
Spinner Illés
Dessewffy-utcza 43.
Székely Viktor
Dávid-utcza 4.
Vigyázó Tivadar
Váczi-körút 39.
Wellesz Béla
Uj-utcza 37.

VII. (Erzsébetváros).

Ádám Herman
Dohány-utcza 1.
Árpád kő- és könyvny.
Valero-utcza 9.
Athenaeum ir. ny. r.-t.
Kerepesi-út 54.
Bárd J.
Miksa-utcza 17.
Biró Albert
Klauzál-utcza 35.
Deutsch József
Károly-körút 7.
Elek Lipót
Kertész-utcza 37.
Erzsébetvárosi könyvny.
Dohány-utcza 29.
Galitzenstein H.
Dohány-utcza 68.
Garai Mór
Károly-körút 3.
Gelléri és Székely
Kerepesi-út 34.
Gonda és Társa
Akáczfa-utcza 50.
Grünwald Ödön
Wesselényi-utcza 4.
Hedvig S.
Dohány-utcza 12.
Kellner Gerson
Csányi-utcza 13.
Krammer és Erhardt
Csömöri-út 28.
Löbl Mór
Király-utcza 27.
Löblovitz Zsigmond
Csömöri-út 38.
Nagel István
Vörösmarty-utcza 17.
Neuwald Illés
Dohány-utcza 44.
Pannonia-nyomda
Rombach-utcza 8.
Propper Leó
Erzsébet-körút 35.
Reich Ármin
Dohány-utcza 84.
Roth és Krausz
Kertész-utcza 23.
Rubin Izidor
Király-utcza 15.
Spatz Henrik
Dob-utcza 55.
Spitzer Márk
Klauzál-utcza 31.
Stern Péter
Kazinczy-utcza 35.
Vasvári és Társa
Csömöri-út 13.
Wendt és fia
Károly-körút 19.
Wiesinger József
Wesselényi-utcza 30.
Yost irógép r.-t. nyomd.
Erzsébet-körút 9—11.
Zeisler M.
István-tér 17.

VIII. ker. (Józsefváros).

Anglo-nyomda
Baross-utcza 47.
Budapesti Hirlap nyomd.
Rökk Szilárd-utcza 4.
Corvin-nyomda
Baross-utcza 4.
Özv. Fried Ignáczné
József-utcza 14.
Fritz Ármin
József-körút 9.
Heil I. Ede
Luther-utcza 4.
Klein Vilmos
Kerepesi-út 73.
Kohn Simon
József-körút 10.
Kossuth Lajos-nyomda
Ujvásártér 5.
Otthon-nyomda
Mária-utcza 42.
Pázmáneum-nyomda
Mária-utcza 11.
Révai és Salamon
Üllői-út 18.
Rózsa Kálmán és Neje
Szentkirályi utcza 30.
Schulcz Adolf
Baross-utcza 81.
Stephaneum ny.
Szentkirályi-utcza 28a.
Szent Anna-nyomda
Baross-utcza 66—68.
Szent László-nyomda
Rökk Szilárd-utcza 28.
Wagner Ferencz
Futó-utcza 44.
Weissenberg Ármin
József-körút 16.

IX. ker. (Ferenczváros).

Engelmann Mór
Vámház-körút 35.
Harsány Emil
Lónyay-utcza 7.
Műszaki ir. és ny. r. t.
Soroksári-utcza 5.
Pátria-nyomda r.-t.
Üllői-út 25.
Szrpszke Novoszti kny.
Lónyay-utcza 12.

X. kerület (Kőbánya).

Első kőbányai könyvny.
Jászberényi-út 1.
Lőrinczi F.
Maglódi-út (Gyüjtő-fogház).
Merendiák Károly
Liget-tér 4.

FOLYÓIRAT

Könyvnyomdák a vidéken.

Abauj-Szántó
Baksy Barna.

Abauj-Szepsi
Tóth István.

Abrudbánya
Róth Ferencz.

Ada
Berger L.

Alsó-Kubin
Trnkóczy József.

Alsó-Lendva
Balkányi Ernő.

Apatin
Gasz Mátyás.
Szavadill József.

Arad
Aradi nyomda-részvénytársaság.
Bloch H.
Első aradi amerikai gyorssajtó-nyomda (tul.: Keppich Zsigmond).
Gör. kel. egyházmegyei ny.
Gyulai István.
Muskát Miksa.
Tribuna Poporului r.-t. nyomdája.
Réthy Lipót és Fia.

Aranyos-Maróth
»Dóczi«-nyomda (tulajd.: Némedi László).

Aszód
Magyar kir. javító-intézet nyomdája.

Bács-Almás
Vogl M.

Bács-Kula
Berkovits Márk.

Bács-Topolya
Wilheim Miksa.

Baja
Kazal J.
Kollár Antal és Fia.
Nánay Lajos.
Rajkovics Károly.

Balassa-Gyarmat
Balassagyarmati könyvnyomda r. t. (v. b.)
Halyák István.
Darvai Ármin.
Wertheimer Zsigmond.

Balázsfalva
Gör. kath. püspöki nyomda.

Bánffy-Hunyad
Ábrahám Mór.

Barcs
Skribanek N.

Bártfa
Blayer M.

Battonya
Ruber István.

Bazin
Klein Alfréd.

Békés
Báró Drechsel Géza.

Békés-Csaba
Corvina-ny. (Szihelszky J.)
Lepage Lajos.
Povázsay testvérek.

Belényes
Süssmann Lázár.

Beregszász
Haladás-könyvnyomda (tul.: Juhász Piroska).
Engel Jenő.

Besztercze
Baciu A.
Botschar Tivadar.
Csallner Károly.

Beszterczebánya
Hungaria-ny. (tul. Sonnenfeld Mór).
Machold F.

Bicske
Lederer Hermann.

Bonyhád
Raubitschek Izor.

Borosjenő
Ungár J.

Brassó
Brassói Lapok nyomdája (tul.: Trattner H. és tsai).
Ciurcu és társa.
Gábony és Társa.
Grünfeld Vilmos.
Gött János Fia.
Herz és Társa.
Muresianu Aurél.

Breznóbánya
Kreisler J.

Budafok (Promontor)
Leopold és Klein.

Buziás
Ullmann F.

Csacza
Braun Rezső.

Csákova
Grádi Péter.

Csáktornya
Fischel Fülöp.

Cservenka
Heincz Lajos.
Welker Ádám.

Csíkszereda
Györgyjakab Márton utóda: Dreznánd Viktor.
Szvoboda József.

Csongrád
Tiszavidék nyomdája (tulajd.: Silber Jánosné).
Weisz Márk.

Csorna
Kokas és Neumann.

Csurgó
Vágó Gyula.

Czegléd
Nagy Elek
Sebők Béla.

Dárda.
Frank Béla.

Debreczen
Adler Józsefné.
Csokonai nyomda-rt.
Drobschart és Popovits.
Hoffmann és Kronovitz.
Horovitz Zsigmond.
Hungaria-nyomda.
Komáromi József.
László Albert.
Pongrácz Géza.
Városi nyomda.

Deés
Bernát Nándor.
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.

Detta
Heldenwanger és Ulmann.

Déva
Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.

Devecser
Rosenberg Zsigmond.

Dicső-Szent-Márton
Hirsch Mór.

Ditró
Ditró és Szárhegy községek nyomdája.

Dombovár
Dombovári könyvnyomda (tulajd.: Bruck Sándor).

Dunaföldvár
Somló Manó.

Duna-Szerdahely
Adler Netti.
Goldstein Józsua.

Eger
Baross-nyomda (tulajd.: Paunz S.).
Egri könyvny. részv.-társ.
Érseki lyceumi nyomda.
Löw Sámuel.

Enying
Politzer Jenő.

Eperjes
Kósch Árpád.
Pannonia-ny. (tul.: Kahn M.)

Érsekujvár
Kohn Samu.
Pálinkás I. Géza.
Winter Zsigmond.

Erzsébetfalva
Mártonfi L.

Erzsébetváros
Kotzauer D.

Esztergom
Buzárovits Gusztáv.
»Hunnia« könyvnyomda (tul.: Gerenday József).
Lajszky János.
Tábor Adolf.

Ér-Mihályfalva
Beck Adolf.

Fehértemplom
Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.

Felső-Eőr
Schodisch Lajos.

Felső-Vissó
Schiffmann H.

Fertő-Nezsider
Horváth B.

Fiume
Battara P.
Chiuzre & Co.
Jeroucscheg G.
Mohovich Emidio
Unio könyvnyomdai műintézet (tulajdonos: Hegyi Jenő).

Fogaras
Thierfeld Lipót.

Galánta
Első galánthai könyvny. (tul.: Neufeld Soma).

Galgócz
Szold Jakab.
Sterner Adolf.

Gálszécs
Berkovits R.

Gyergyó-Szent-Miklós
Létz János és Társa.

Gyoma
Kner Izidor.

Gyöngyös
Herzog A. E.
Hevesmegy. Lapok ny.
Sima Dávid.

Gyönk
Engel József.

Győr
Fischer István és F. utóda
Nitsmann József.
Gróf Gyula és társa.
Győregyházmegyei könyvnyomda.
Heckenast György.
Láng Jenő.
Pannonia-könyvnyomda.

Győr-Sziget
Gross G. és társa.

Gyula
Corvina-nyomda.
Dobay János.

Gyulafehérvár
Schäser Ferencz
Püspöki lyc. nyomda (hérlő: Papp György).
Voltz B.

Hajdú-Böszörmény
Szabó Ferenczné.

Hajdú-Dorog
Grünfeld Mózes.

Hajdú-Nánás
Bartha Imre.

Hajdú-Szoboszló
Plón Gyula.

Halas
Práger Ferencz.

Halmi
Friedmann Herik.

Hátszeg
Ideál-könyvnyomda.

Hatvan
Hoffmann M. L.
Kanders Ferencz.

Hódmező-Vásárhely
Hódmezővásárhelyi nyomda és kiadó r.-t.
Léval Fülöp.
Vásárhelyi Hiradó ny.
Vásárhely és Vidéke ny.
Wesselényi Géza.

Holics
Malovany József.

Homonna
Waller H. és Társa.

Huszt
Grünwald Jakab.
Mermelstein Fülöp.

Igló
Schmidt József.
Tátra-könyvnyomda (tul.: Stein Ignácz).

Ipolyság
Kanyó Antal utóda.
Neumann Jakab.

Jászberény
Brünauer Adolf és Társa.
Kubicza János.

Kalocsa
Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.

Kaposvár
Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Özv. Jancsovics Gyuláné.
Kéthelyi L. és Társa.

Kapuvár
Buxbaum József.

Karánsebes
Karánsebesi gör. kel. rom. egyházmegye nyomdája.
Fleissig Lipót.

Karczag
Szódi S.

Kassa
Breitner Mór.
Gutenberg-ny. (Lukács G.)
Koczányi Béla.
László Béla.
Vitéz Adolf.
Werfer Károly.

Kecskemét
Első Kecskeméti Hirlapkiadó és Nyomda-Részvénytársaság.
Pestmegyei Hirlap.
Steiner Mihály.
Sziládi László.
Szappanos István.
Tóth László (tulajd.: Fekete Mihály).

Késmárk
D. Altmann Dávid.
Sauter Pál.

Keszthely
Farkas János.
Nádai Ignácz.
Sujánszky József.

Kézdi-Vásárhely
Ifj. Jancsó Mózes.

Király-Helmecz
Klein József.

Kisbér
Haftl Kálmán.

Kis-Czell
Letenyei Sándor.
Menyhárt Julia és fia.

Kis-Jenő
Gallovics Dezső.

Kis-Körös
Kalisch Ignácz.

Kis-Kún-Félegyháza
Feuer Illés.
Vesszősi József.

Kis-Marton
Dick Ede.

Kis-Pest
Fischhof Henrik.

Kisújszállás
Szekeres József.

Kis-Várda
Berger Ignácz.
Ifj. Klein Gyula.

Kolozsvár
Boskovics József.
Ellenzék nyomdája. (tul.: Magyary Mihály.)
Gámán János örököse.
Gombos Ferencz.
Gutenberg nyomda.
Magyar Polgár nyomdája. (tul.: Ajtay K. Albert).
Polcz Albert.
Stief Jenő és Társa.
Zobátz Ferencz.

Komárom
Freisinger Mór.
Hacker Richárd.
Hungária-nyomda
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénássy János.

Körmend
Körmendi könyvnyomda-részvénytársaság.

Körmöczbánya
Joerges A. özv. és Fia.
Paxner és Biron.

Kőszeg
Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.

Kún-Szent-Márton
Csanády József.

Kún-Szent-Miklós
Özv. Bors Károlyné.

Lengyeltóti
Galamb Zoltán.

Léva
Dukesz Lipót.
Nyitrai és Társa.
Schultz Ignácz.

Lippa
Zách József.

Liptó-Szent-Miklós
Löw Dezső.
Steier Izidor.

Lőcse
Reisz Tivadar József.

Losoncz
Kármán-könyvnyomda.
Losonczi Sándor.
Roth Simon.

Lugos
Szidon József.
Traunfellner Károly.
Tipografia Heres.
Virányi János.
Weisz és Szíklai.

Magyar-Óvár
Czéh Lajos.

Makó
Kováts Antal.
Neumann József.

Malaczka
Wiesner Alfréd.

Marczali
Mizsúr Ádám.

Maros-Ludas
Glück József.

Máramaros-Sziget
Blumenfeld és Dávid.
Berger Miksa.
Sichermann Mór.
Vider és Rosenthal.

Margitta
Hungária könyvnyomda (tul.: Pollák Lajos).

Maros-Vásárhely
Adi Árpád.
Ev. ref. collegium-nyomda (tul. Benkő László).
Grün Vilmos.

Mátészalka
Weisz Zsigmond.

Medgyes
Reissenberger G. A.

Mezőkövesd
Balázs Ferencz.

Mezőtúr
Braun J.
Gyikó Károly.

Miava
Haas Mór.

Mindszent
Weisz Ignácz.

Miskolcz
Boros Benő.
Forster, Klein és Ludvig.
Minerva ny. (tul.: Hirschhein Adolf.)
Stamberger Bernát.
Stamberger Lajos.
Sugár és Társa.
Szelényi és Társa.

Módos
Hoffmann Béla.
Lustein Márkus.

Mohács
Blandl János.
Rosenthal Márk és Fia.

Moór
Moóri könyvnyomda.

Moson
Grünfeld Ignácz.

Munkács
Orósz Testvérek.
Grünstein Mór.
Káhn és Fried.
Kohn és Klein.
Kroó Hugó.

Mura-Szombat
Ujházi Miksa.

Nagy-Atád
Grünsberger Antal.

Nagy-Bánya
Molnár Mihály.
Nánásy István.

Nagy-Bittse
Spiegel Samu.

XII. évfolyam. Budapest, 1902. november. 11. szám.

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, V., Hold-utcza 7.

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

ELŐFIZETÉSI ÁR Egész évre 4 kor., lél évre 2 kor Egyes szám ára 40 fillér.

HIVATALOS RÉSZ.

A Szakkör 1902. deczember havi programmja.

7-én (vasárnap) a körhelyiség szabad rendelkezésre áll.

11-én (csütörtökön) este fél 8 órakor *választmányi ülés* a körhelyiségben.

14-én } (vasárnap) a körhelyiség szabad rendel-
21-én } kezésre áll.

28-án (vasárnap) d. e. 11 órakor *havi felolvasó ülés* a szaktanfolyam előadóhelyiségében (Zergeutczai főreáliskola). Azon körtagok, kik a szaktanfolyamnak nem tagjai, 1/2 11 órakor gyülekeznek a körhelyiségben és együttesen mennek át.

Este 8 órakor *házi estély* a körhelyiségben.

A KÖNYVNYOMTATÓK NYELVE.

(Felolvastatott a Szakkör 1902. október 26-án tartott felolvasó ülésén.)

Ha a mi hires-nevezetes nyelvtudósaink valamelyikének eszébe jutna, hogy a könyvnyomtatók mesterszavait s egymás közt használt kifejezéseit alaposabb tanulmányozásra méltassa, mihamar észrevehetné, hogy kincsesbányára akadt. Alig van mesterség vagy művészet, a melynek olyan zamatos, eredeti, sőt sokszor furcsa mesterszavai volnának, mint a könyvnyomtatásnak.

Ez a kijelentésem azonban nem vonatkozik a magyar mesterszavakra, hanem általános nemzetközi és némiképen históriai értelemben veendő, mert a mi mostani nyomdásznyelvünk bizony éppenséggel nem olyan, hogy valami nagyon lelkesedhetnénk érte.

Erre különben még visszatérünk.

Mikor Gutenberg apánk a könyvnyomtatást föltalálta: nem sokat kellett a fejét törnie azon, hogy segitő-eszközeit, szerszámait stb. elnevezze. Könyvek voltak már ő előtte is, sőt neki az volt a fő törekvése, hogy a találmánya segedelmével előállitott könyveket mentől hasonlóbbá tegye az irott könyvekhez. Tudjuk, hogy Fustnak később kellemetlenségei is voltak Párisban a miatt, hogy nyomtatott könyveit irottak gyanánt adta el.

A könyvre vonatkozó latin nyelvű terminus technicusok jó részét tehát elődeink készen kapták a másolóktól. De nemcsak ezeket vették át tőlük. A másolóknak akkoriban már kifejlett szervezetük volt, olyan czéhforma, s már a XIV. században divatoztak náluk azok a fölavatós egyéb szokások, a melyekben később a könyvnyomtatók is nagy kedvöket lelték. Ismerték például a posztulatumot, meg a depozicziót, s az introitum alól — a mit most gyönyörű magyarsággal Einstandnak nevez még a szögedi nyomdászlegény is — senki sem bujhatott ki.

A könyvre magára és a mi szűkebb társadalmi életünkre vonatkozó latin mesterszavak jelentékeny részét tehát a másolóktól kaptuk kölcsön.

A régi könyvnyomtatók deákos emberek voltak, a mi természetes, mert hiszen könyveiknek nagy része latin nyelvű volt s a tudós világ is, a melylyel sokat érintkeztek, jobban szerette a klasszikus latint, mint a tulajdon anyanyelvét. Ennek volt a következménye, hogy a könyvnyomtatók a másolóktól átvett latin mesterszavaikat az újabb latin technicus terminusok egész seregével szaporitották. Okvetetlenül csak a könyvnyomtatás föltalálása után keletkezhettek az eszközt jelentő ilyenfajta latin mesterszavak: tenakulum, divizórium, jusztórium stb., mert hiszen a másolóknak ezekre a szerszámokra alig lehetett szükségük. Az impresszum, imprimatur-féle szavakról meg éppenséggel képtelenség feltételezni, hogy a könyvnyomtatás föltalálása előtt is mesterszavak lettek volna.

A Katholikon aláirásában Gutenberg az ólombetűt „patrona"-nak mondja s a forma szót is használja abban az értelemben, mint mi.

A XV-ik és XVI-ik században latin lehetett a különböző nemzetiségű könyvnyomtatók mesterszavainak a zöme. Ha figyelmesen olvassuk a könyvnyomtatás történetét, észrevehetjük, hogy elődeink nem igen kötötték magukat hazájuknak szűk határaihoz. „A művész hazája széles e világ", s a könyvnyomtató akkoriban művész volt a szó teljes értelmében. Utazástól nem rettent vissza, pedig ugyan fáradságos és veszedelmes lehetett az akkoriban. Akárhány könyvnyomtató fél Európát bejárta a sajtójával, mindenütt megértették, mindenütt boldogult a latin nyelvvel. A mi Manliusunk is — hogy többet ne emlitsünk — hol horvát, hol német, hol meg magyar könyveket is nyomtatott. A nyomdászlegény is, a ki majd ebben az országban, majd meg amott dolgozgatott, nem állhatott neki minden új kondicziója elfoglalásakor a mesterszavak tanulásának.

Hanem igenis, a technicus terminusok latin nyelvűek voltak az egész kontinensen s a deákos könyvnyomtató akármelyike társalgási nyelv gyanánt is használhatta a latint.

A német, franczia, olasz és angol mesterszavak rohamosabb szaporodását talán a XVII. század elejére tehetjük. Ebben az időben a nyugati népek nemzeti irodalma már annyira fejlődött, hogy az anyanyelvükön nyomtatott könyvek száma nagyobb lett, mint a latin nyelvűeké. A nemzeti irodalom dédelgetése az anyanyelv szeretetéből fakadt s az anyanyelv szeretete megszülte az illető nyelvbeli mesterszavakat is. A technika is fejlődött, újabb eszközöket és szerszámokat találtak ki, újabb anyagok kellettek a könyvnyomtatáshoz. Ezeket az eszközöket és anyagokat aztán a különböző nemzetiségű könyvnyomtatók a maguk anyanyelvén nevezték el.

A franczia, olasz meg angol könyvnyomtatók nyelvében azonban még ma is sok a latin szó, csakhogy ők e szavakat kiejtésbeli és helyesirásbeli változtatásokkal szinte akklimatizálták. A német könyvnyomtatóknak már jóval kevesebb a latin szavuk, de ezek aztán jobban is megőrizték eredetiségüket, mindössze, hogy az us, um stb. végződésüket csipkedte le az ármányos germán.

* * *

No most térjünk át a mi magyar mesterszavainkra.

Nem hiszem, hogy volna még mesterség, a melynek mesterszavai között úgy hemzsegne a rútabbnál rútabb germanizmus. mint a mieink közt. Szavaink legnagyobb része a német szónak szolgai fordítása; a német néplélek, a német humor nyilatkozik meg bennök. Jó magyar mesterszavunk a mi van is, nem közhasználatú.

Lássuk, mi ennek az oka.

Magyarország könyvnyomtatásában kezdettől fogva uralkodott a német hatás. Első könyvnyomtatónk német ember volt, a vándorló könyvnyomtatók jobbára németek voltak. Később is, a XVII. és XVIII. században jóval több a német nevű könyvnyomtató az országban, mint a magyar. Segédeikről nem sokat tudunk, de igen valószínű, hogy többségben voltak köztük a németek.

És a hol német vagy németül is beszélő könyvnyomtatók dolgoztak, ottan csak természetes, hogy nem sokat törődtek a mesterszók magyarositásával. Beérték szépen a maguk német meg latin szavaival.

Még az olyan tősgyökeres magyar városokban is, a minő Debreczen, Kolozsvár, Nagyvárad stb., a technicus terminusok nagy része latin és német lehetett. Ez annál bizonyosabb, mert ellenkező esetben okvetlenül ránk maradt volna egy részük, ha máshol nem, hát legalább az akkori nagy szótárakban. De szomorú dolog: akad azokban egyéb mesterségbeli szó elég, a könyvnyomtatásra vonatkozó azonban annál kevesebb.

Még az olyan jónevű magyar ember is, mint Győrfi István ő kegyelme, csak „corrigir Stuhl"-t, meg „stége"-t ismert száz esztendő előtt. A szekrényt kásztának hivta.

A német szavaknak magyarosabb hangzásúvá fordítása különben éppen nem volt ritka dolog elődeinknél. Éppen úgy, mint a hogy a „Kasten"-ből kászta lett, a Tympan szóból is „tempó"-t csináltak némely vidéken.

Elérkezett a XIX. század s vele a minden tekintetben való magyarosodás kora. A magyar nyelvű irodalom mind szebb virágzásnak indult s lassan, de nagyon lassan a mesteremberek is el kezdtek magyarosodni. — A magyar szó nem volt már olyan ritka a könyvnyomtató műhelyekben sem, mint annakelőtte s bizonyosan akadt akárhány olyan derék könyvnyomtató, a ki röstelte magyar beszédébe a német mesterszavakat belekeverni s ezért egyszerűen — leforditotta azokat. Igy született meg a német ausschliessen és Ausschliessung szolgai, otromba forditásakép a kizárás, a Schmutztitel forditásakép a szennyczim, s még sok más olyan szó, hogy a jó nyelvérzékű magyar ember röstelli az ajkára venni.

Nem árt, ha még néhány ilyenfajta germanizmust összeszámlálunk.

Abziehen-ből lett lehúzni és még több származékszó, Abzugból levonat, Ausgangból kimenet, aufsetzen-ből fölszedni, Ausschiessen-ből kilőni, ausbinden-ből kikötni, berechnen-ből számolni, einbringen-ből behozni, a stehender Satz-ból álló szedés, a Schrift-ből irás.

Mesterszavaink magyartalanságát már korábban is megérezte néhány jó magyar nyelvérzékű könyvnyomtatónk. Igy Szabó Elek a Magyar Nyomdászat első köteteinek egyikében terjedelmes czikkel rontott neki az „irás"-nak s a Grafikai Szemle is akárhányszor figyelmeztetett bennünket arra, mennyire csúnya germanizmus ez az „irás" szó, ha az ólombetűk sokaságát akarjuk jelölni vele.

Novák László.

(Vége köv.)

A SZAKIRÁNYÚ TANONCZISKOLÁK.

Az idén megtörtént a fővárosi ipariskoláknak szakirányú iskolákká átalakitása, a mennyiben az egyes iparágak tanonczait külön iskolákba csoportositották.

A szakirányú iskoláknak az lenne a czélja, hogy a tanonczokat az egyes iparágaknak megfelelő tantárgyakból az igényekhez képest oktassák.

Tudomásunk szerint azonban a tantervekre vonatkozólag az egyes iparágakat meg nem hallgatták, sőt még csak nem is közölték velök a tanterveket s igy ezek előttünk egészben véve még ismeretlenek. A tanterveket csupán az illető iskolák tantestülete alkotta meg belátása szerint.

Az eddigiekből nyert információnk szerint a tan-

tervek most is csaknem egészen ugyanazok, mint az általános ipariskolánál voltak, csupán az egyes iparágak technikai ismereteiből vettek be egyes dolgokat az oktatási tervbe, de oly szerencsétlenül, hogy azok nem hogy előnyére válnának a tanonczok oktatásának, hanem több tekintetben valóban komikus szinben tüntetik fel az iskolai oktatást.

Igy nevezetesen mint szakrajzot tanitják a nyomdászati szakmában a szekrények és stégek lerajzolását, sőt a nyolczad petit térzők rajzolását is, a mit még egyszersmind szines festékkel is kifesteni tartoznak.

Hogy ezeknek a szakrajzban való tanitása mennyit ér, azzal tisztában van minden szakember s lehetetlen, hogy akaratlanul is ne mosolyogjon az ilyen oktatási rendszer felett.

Ha az év további folyamán is igy folyik a szakirányú tanitás, akkor bizvást elmondhatjuk a régi magyar közmondással, hogy: Adtál uram esőt, de nincs benne köszönet.

Ily körülmények között csak sajnálnunk kellene azt az óriási munkát, melyet a reformmal úgy a főváros tanügyi osztálya, valamint a tantestületek végeztek, mert az egész csak a leghatározottabban kárba veszett munka lenne.

És sajnálnunk kellene egyáltalán a reform behozatalát, mert a régi ipariskolák annyival előnyösebbek voltak a tanonczokra, hogy az iskolák közelebb voltak minden egyes nyomdához s a tanonczoknak nem kellett olyan hosszú utakat megtenniök, mint most némelyeknek megtenniök kell.

Ezeknek a fáradságoknak a megtétele és az ezekkel járó időveszteségek áldozása csak úgy lenne indokolt, ha a megfelelő oktatással ezért a tanonczok kárpótlást nyernének.

Igen kivánatos lenne ezek folytán, hogy ha a főnökegyesület még most idejekorán lépéseket tenne a főváros tanügyi osztályának főnökénél, Bárczy István tanácsnoknál a szakirányú tanonczískolák jövő évre való kellő szervezése végett.

Jogosan megkivánhatják a főnökök, hogy azért az áldozatért, melyet a tanonczoknak már a délutáni órákban való elbocsájtásával hoznak, legalább megfelelő ellenértéket nyerjenek a helyesen megállapitott tanterv útján nyert oktatással.

Most még lenne elegendő idő az új tanterv czélszerű megállapitására a jövő iskolaév megkezdéséig.

Ha már meghozták a különben üdvösnek és helyesnek igérkező reformot, ne hagyjuk helytelen intézkedésekkel és rossz szervezéssel az intézményt elértékteleniteni.

Vesse mindenki latba befolyását az ügy érdekében és szervezzünk a szakirányú iskolákból olyan iskolákat, melyek az egyes iparágakra nézve valóban áldásthozókká válhatnak.

A főnökegyesületnek vannak igen nagy befolyású tagjai, a milyen például az egyesületnek nagytekintélyű elnöke, s ha ők az ügy érdekében felemelnék szavukat, bizonyára mielőbb elérnők azt a czélt, mely után a szakfejlődés iránt lelkesülő szakemberek oly régóta vágyódnak. *g.*

NAGYVÁRAD KÖNYVNYOMTATÁSÁNAK TÖRTÉNETE.

III.

A papnövelde-intézet nyomdája.

Nagyváradon Szenczi Kertész Ábrahámnak 1660-ban történt elköltözése után újra hosszabb szünet állott be a könyvnyomtatást illetőleg. Nyolczvan évnél többre rúgó időköz után, midőn ugyanis ismét egy hivatását magasztosabb szempontból felfogó főpap, gróf *Csáky Miklós,* ül a váradi püspökök székében, megtörténik, hogy Váradon 1741-ben papnevelő-intézet jön létre nevezett püspök kezdeményezésére. S ezzel kapcsolatban kapja Nagyvárad újra a könyvsajtó intézményét is.

Naményi úgy véli, hogy a nyomda szintén már 1741-ben állittatott volna fel, azonban annak első ismeretes terméke csak 1745-ből van keltezve, egy latin nyelvű, egyházi tartalmú munka, három levélre terjedő negyedrétben. Naményi közli czimlapját kisebbitett alakban, mely az azon időben szokásos terjengősségével magán viseli az akkori könyvczímek túlontúli tömöttségét, a minek csak a tipografiai szépség vallotta kárát. Nyomtatója *Kállai Gergely* volt, kivel később (1756—1759) a debreczeni városi nyomda provizoraként találkozunk a hazai nyomdászat történetében.

Több nyomtatványt Kállai nagyváradi működése idejéből nem ismerünk.

Második vezetője a papnöveldei nyomdának *Becskereki Mihály* volt, ki 1744-ben még Kolozsvárt működött a jezsuiták nyomdájában s onnan került Nagyváradra, itt kilencz év alatt (1746—1755) huszonöt nyomdaterméket bocsátott napvilágra. Ezek közt csak kettő volt magyar nyelvű, három német, mig a többi húsz könyv latin nyelvű volt.

Naményi Lajos dicséri Becskereki tipografiai képességeit, a nyomás tisztaságát s latin és görög betűinek szépségét. Becskereki impresszuma rendszerint: „Typis Semin. B. M. V. Elisab. per Michaëlem Becskereki“ vagy „Typis Seminarii Csakiani per M. B.“, mig a magyar nyelvű nyomdatermékeken: „Boldog Asszony látogatása Seminariumának bötüivel“.

Becskereki távozása után a nyomda több éven át szünetelt. Csak 1762-ből ismerünk újabb könyvet s igy föltételezhetni, hogy addig a nyomda sem működött. Ekkor *Wolff József* a szeminarium könyvnyomtatója. Impresszuma igy hangzik: „Impressum apud Jose-

phum Wolff, Typographum Episcopalem". Működési ideje igen rövid, alig két évre terjedő és ez időszakból Naményi csak három sajtóterméket ismer tőle ; Wolff alatt a nyomda friss betűanyaggal lett fölszerelve. Egy, 1762-ben megjelent könyvében felhasználja Wolff a Balent által — a mint azt Naményi leirásából kivehetjük — húsz esztendővel később is közölt fejdíszt, melyet hasonmásban bemutatunk.

1766-ból is ismerünk nyomdaterméket, de ezen a nyomtató neve nincs kitüntetve. A nyomtatvány csak egyszerűen igy van jegyezve : „Impressum in Typographia Episcopali".

Három éven át ismét nem találjuk nyomát annak, vajjon működött-e a nyomda, 1769-ből azonban négy sajtóterméket ismerünk és ezeken mint nyomdász *Heller János Konrád Henrik* van megjelölve.

Hellert 1771-ben *Balent Ignácz Ker. János* váltotta föl a papnöveldei nyomda igazgatásában. Balent magyar ember volt, nagyképzettségű nyomdász, a latin nyelvet is értette. Ellenben elődjei, Wolff és Heller, német származásuak lehettek. Balent egész 1785. évig vezette a nyomdát, a mely alatta szép lendületnek indult ; a nagyváradi irók most már nem idegenben nyomtatják műveiket. Összesen 82 könyv jelent meg a mondott időszakban ; ezek közt volt : 54 latin nyelvű, 26 magyar és 2 német.

Mellékelten bemutatjuk Miller Jakab Ferdinánd történetirónak egyik 1782-ik esztendőben megjelent munkájában közölt fejdíszt, melyet Wolff már 1762-ben

használt ; használták azt talán már időközben is többször, legalább a kép kopottsága arra enged következtetni. Ide igtatunk még e könyvből a kétfejű sassal diszitett záróvignettát is, mint jellemző adalékját a könyvdekorációnak abból az időből. E kétfejű sas képezte a könyvön végesvégig az egyes kolumnák fejdiszét is, jobbról-balról egy kétcziczeró hosszú arabeszk között. Tárgya pedig az ilyképpen felczifrázott latin nyelvű könyvnek az András és Béla királyok közti testvérháború vala ; kérdjük, hol van itt az összefüggés a könyvnek dísze és tartalma között ?

Ilyen és ehhez hasonló könyvdiszitési anyaggal látta el abban az időben a bécsi hires Trattner-öntöde a hazai nyomdászatot.

1785 szeptember 20-án Balent latin nyelvű kérvénynyel fordult a váradi püspökhöz, hogyőt, miután tizennégy éven át szolgálta a papnöveldei nyomdát, ajánló levéllel lássa el, mert szakismeretei gyarapitása végett meg akar válni a nyomdától és a hazai nagyobb városokat akarja tanulmányozni. Kollonics püspök nem görditett akadályt Balent törekvése elé, kiszolgáltatta az elbocsátó és ajánló levelet, melyben különösen feldicséri, hogy kitünően érti mesterségét, példás erkölcsű, vallásos, a váradi nyomdát megelégedésre vezette és lelkiismerete sugallatát követve ajánlja őt.

Balent után *Eitzenberger Ferencz,* a ki a nagykárolyi grófi nyomdát vezette 1778-tól 1782-ig, vette bérbe a szeminárium nyomdáját, még pedig 51 rénus forint és 36 krajczár évi bérért, mint az egy 1791-ik évi költségelőirányzatból kitünik. Eitzenberger belépésével — úgy látszik — gyarapodott a nyomda fölszerelése. *Ágoston József* ismeretes könyvtudósunk ugyanis a Pallas Nagy Lexikonában „Eitzenberger" vezérszó alatt erre nézve azt irja, hogy „1785-ben Csáky püspök Eitzenberger Antal jól fölszerelt pesti nyomdáját örök áron megvette s a nagyváradi szemináriumnak ajándékozta, vezetőjéül Eitzenberger Antal hiva meg 1786-ban". Ágoston itt nyilvánvalóan abban tévedett, hogy nem Eitzenberger Antal lett a nyomdavezető, hanem testvére, Eitzenberger Ferencz, lehet azonban, hogy Eitzenberger Antal dolgozott Nagyváradon testvére oldala mellett.

Erről a nyomdavételről Naményi Lajos nem tud semmit. De Eitzenberger belépésének idejéből közöl Naményi egy inventariumszerű jegyzéket, mely annyiban különbözik a későbbi alkalmakkor fölvett nyomdai inventariumoktól, hogy benne ki van téve az egyes tételek pénzbeli értéke, mig a többi inventariumokban csak a talált mennyiség van kiirva. Ez a körülmény azt látszik igazolni, hogy az Eitzenberger által benyujtott inventarium nem annyira a váradi nyomdáról szól, mint inkább a magával hozott pesti nyomdáról. A kérdéses inventarium a következő tételekből áll :

1.	Tertia antiqua samt den cursiv den Centum	25.
2.	Mittel „ „ „ „ „ „	26.
3.	Cicero „ „ „ „ „ „	30.
4.	German* „ „ „ „ „ „	32.
5.	Titelschrift von ein Pfund --- --- --- --- --- ---	18.
6.	Köpeln --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	18.
7.	Press --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	22.

Ferner : 13 St. Kisten.
8 St. Setzbretter.
3 St. Kartenregister.
100 St. Kail final.
Den Centum schlechten Buchstaben 20.

Ennél az inventariumnál hiányzik a betűanyag mennyiségének kitétele, az ár csak mázsánkint van a folyóbetűknél kitéve, a czimbetűknél meg fontonkint. Hogy mit kell értenünk „Köpeln" alatt, nem tudtuk kideriteni. A nyomtató sajtó potom 22 rénus forintban van felszámitva ; az ócska betűk (ugynevezett zeug) mázsájáért

* így ; valószinüleg *garmondot* kell ezalatt értenünk.

20 r. forint. Azonkivül fel van emlitve 13 darab láda (valószinűleg a szállitásra használtak), 8 darab szedődeszka, 3 darab Kartenregister (ezt a kifejezést sem értjük, talán valamelyes, a nyomtatáshoz szükséges kellék volt), 100 darab formazáráshoz való faék (Kail final); mindezek ára nincsen kitéve.

Behatóbb kutatásoknak lesz feladata, a föntérintett adásvételi ügyletbe több világosságot hozni. Egyelőre megjegyezzük, hogy — ugyancsak a Pallas Nagy Lexikona szerint — Csáky Miklós gróf, a volt váradi püspök, mint esztergomi érsek 1757-ben halt meg. Igy tehát Csáky nem vehette meg 1785-ben Eitzenberger pesti üzletét. Jó volna már azért is tisztázni e dolgot, mert egyéb oldalról is történik emlités e nyomdavételről. Igy a Magyar Könyvszemle 1901. évfolyamában *Némethy Lajos* is hivatkozik arra, mint megtörtént tényre, „Nyomdászok, könyvkereskedők és könyvkötők Budán és Pesten a XVII. és XVIII. században“ czimű közleményében.

Eitzenberger Ferencz 1786-tól 1797-ig nyomdászkodott Nagyváradon; összesen húsz munka került ki sajtója alól, tizenhárom latin és hét magyar nyelvű.

1798 márczius 2-án *Guttmann János Pál* könyvkötő (bibliopega) veszi bérbe a nyomdát évi 54 rénus forintért; ezenkivül tartozik a vizsgálati kérdéseket, az úgynevezett téziseket ingyen kinyomatni, ezek azonban egy félivnél nagyobb terjedelműek nem lehetnek; az ehhez szükséges papiranyagot az intézet fedezi.

Fölvettek ugyanekkor kimeritő inventariumot latin nyelvben a nyomda fölszereléséről, melyet Naményi pontonként közöl. Azonban tipografiai szempontból annyiban érthetetlen ez inventarium, hogy annak első része „Specificatio Typographiae“ tartalmazza az antiqua és kurziv jellegű betűfokokban talált mennyiségeket, mig a második rész „Litterae Germaniae“, azaz „németfajta betük“ czim alatt újra felsorolja az „antiqua“ fokokat, azután czimbetükből 45 fontot, ornamentumokból 76 fontot, „minisz vulgo striklázó“ tételből 12 fontot, léniákból 72 fontot, oláh (cziril) betükből és naptárjelekből 1 mázsát és 8 fontot, kopott betükből 1 mázsát s 60 fontot, ugyanebből egy újabb tételben 42 fontot, egy Interstitia ad literas felirású tételből 11 fontot. Igy érthetetlen előttünk, hogy lehet az e sorozatban foglaltaknak „germanicae“ elnevezést adni.

Az inventarium harmadik része előszámlálja az egyéb nyomdai fölszerelést, ugymint: egy sajtót a hozzátartozó kellékekkel, négy szedőhajót, két winkelt (egyet vasból, egyet fából), 122 kopott régi formát (matricz? — Eredetiben igy szól e tétel: Formulae antiqua barae et attritae), négy szedődeszkát, hat szekrényállványt, egy formamosó asztalt, egy korrigáló széket; ezeken kivül még két latin nyelvű tétel egésziti ki az inventariumot, melyeket azonban nem birtunk megfejteni.

Mint látható, a nyomda nagyon szegényesen volt felszerelve, daczára ennek időnkint szép tevékenységet fejtett ki, igy Eitzenberger működésének első évében, 1786-ban, tiz nyomtatványt állitott elő, 1793-ban négyet, a többi években csak egy-kettőt.

Guttmann János Pál 1798-tól 1803-ig állott a nyomda élén, mely idő alatt tiz termék került ki sajtója alól és pedig hét latin, két magyar és egy német nyelvű.

Időközben a szeminárium rektora folyton keresett egy szakavatott nyomdászt a nyomda vezetésére. Jelentkeztek is többen, igy Raedlitz Mihály Kassáról, Szigethy Mihály Debreczenből és Gottlieb Antal Váczról. Végre egyezményre lépett a szeminárium *Gottlieb Antallal,* ki rövid tizenhat hónapi bérlet után 1000 r. forintért aztán örök áron megveszi a nyomdát. S ezzel véget ért a papnöveldei nyomda működése, mely 63 esztendőn át szolgálta az egyház, a város, a megye kulturális érdekeit, de — úgy látszik — leginkább mégis csak az egyház ügyét, ha tekintetbe veszszük, hogy e hosszú idő alatt nem kevesebb mint 100 latin nyelvű mű jelent meg e nyomdában 37 magyar munkával és 7 némettel szemben.

Ebből is látjuk a nemzeti irodalomnak vigasztalan állapotát a mondott időben, ellentétben a nagyváradi könyvnyomtatás előző két korszakával, midőn Hoffhalterék hat magyar s csak két latin munkát produkálnak; Szenczi Kertész Ábrahám pedig 80 magyar könyv mellett 64 latin nyelvűt, utóbbiakból Váradra esvén 62 magyar és 40 latin könyv. Szenczi egyáltalán a legnagyobb tevékenységet fejtette ki az eddig körülirt időszakokban, működvén összesen csak 27 esztendeig, nyomdatermékeinek száma pedig túlhaladja jóval a papnöveldei nyomdáéit, a mennyiben összesen 145 darabra rúg.

Naményi Lajos munkájának e fejezetében még kitér a megyebeli *Bihar-Diószegen* létezett nyomda közelebbi körülményeire. E nyomda 1787. évi julius 4-én kapta meg a működésre való engedélyt József császártól. Alapitója *Medgyesi Pál* debreczeni nyomdász, ki azonban csak szerény tevékenységet fejtett ki s 1791. évben meghalt. Utána özvegye folytatta az üzletet, vejének, *Rábai Istvánnak* vezetése mellett. Később Medgyesi özvegye Váradra költözködött és ott eladta a nyomda fölszerelését a debreczeni városi nyomda volt provizorának, *Szigethy Mihálynak*, 1804. évben. A diószegi nyomda is a bécsi Trattner öntödéjéből kikerült betű- és könyvdiszitési anyaggal dolgozott, az akkori időnek szegényes izlésében. *Firtinger Károly.*

A NÉMET HELYESIRÁS REFORMJA.

II.

A kettős **aa, ee** és **oo** használatát az új helyesirás némely szavaknál mellőzi, igy például csupán egy **a**-val iratnak a következő szavak:

bar, Maß, Schar, Ware, Wage, Wag (folyó);

kettős **aa**-val pedig a következők:

Aal (angolna), Aar (sas), Aas (dög), Haar, Paar, Saal, Saat, Staat;

egy **e**-vel:

Schere, Kamel;

kettős **ee**-vel:

Heer, Meer, Reede (kikötőhely), reel, See, Seele (Seligkeit, selig), Speer, Tee, valamint egynémely olyan idegen szó, melynél az ékezetes *é* helyett két *ee* betűt helyeztek, pl.: Kamee, Kanapee, Karree, Klischee, Komitee, Panacee;

egy **o**-val iratik a: Los;

kettős **oo**-val:

Boot, Moor, Moos, valamint a görög eredetű Zoologie és a latin eredetű Kooperator, Koordination.

Az **Ae, Oe** és **Ue** kezdő hangváltoztatókat az új helyesirás Ä, Ö és Ü betűkkel pótolta, mely utóbbiakat eddig azért nem használtak — bár már a Schulorthographie is előirta — mert a pontok nyomásközben letöredeztek, most azonban ezeket a betűket úgy akarják öntetni, hogy a pontok a betűtesten belül essenek; már aztán hogy az ilyen *verzális* sor hogyan fog festeni, ha az Ä, Ö és Ü betűk képe a többinél kisebb lesz, az eldöntetlen maradt.

Különben az új helyesirás behozatala egyéb változtatást is fog a betűmetszésben előidézni, mert némelyek az antiqua scharfes ß helyett a verzálisszedésben nem találják megfelelőnek és esztétikusnak az egyszerű SZ használatát és e helyett más betűjelet óhajtanak, melynek megrajzolására pályázatot akarnak kiirni.

Egy ilyen betűjelt, mely egyrészt a scharfes ß-t kifejezi, másrészt a szépérzék követelményeinek is megfelel, én ilyenformán képzelek:

ß vagy ß

MAßE STRAßE

A többszótagú szavak *elválasztásánál* általában véve a lassú kiejtés az irányadó; úgy választunk el tehát, a mint az a kiejtésnél magától képződik, pl.: Ab-sonde-rung (nem Absonder-ung), Freun-des-treue, Wörter-ver-zeich-nis, Ge-schlech-ter; **ch, sch, ß, ph** egy betűnek vétetnek és el nem választhatók, tehát: Bücher, Fi-scher, Mu-ße, So-phie, Ka-tholik; **pf, sp, tz** és **ck** azonban, az eddigi szabálytól eltérőleg, elválaszthatók éppúgy, mint a többi kettős mássalhangzó, tehát: tap-fer, kämp-fen, Knos-pe, krat-zen, Druk-ker; azt hiszem azonban, hogy ez utóbbi két szónak ilyetén való elválasztására becsületes nyomdász-lelket nem viszi rá a lelkiismerete; **st** sohasem választható el, tehát megmarad mint eddig: be-stens, ko-sten, Klo-ster, La-ster stb. *Összetett szavak* természetesen csak összetételük szerint választhatók el, pl.: her-ein, hin-aus, hier-auf, dar-über, war-um, wor-an, be-ob-achten, voll-enden, valamint az idegen szavak közül: Atmosphäre, Mikro-skop, Inter-esse, Mon-archie, an-ästhetisch.

Mint már előbb emlitettük, a *c* helyett *k*, illetve *z* betűt — legalább Duden szerint — nem lehet kivétel nélkül használni s az újitásnak éppen ez a legnagyobb hibája. A germanizmus egy egész csomó idegen szónak kitekerte a nyakát, de a legtöbbel nem tudott megbirkózni. Hogy csak egynéhány ilyen szót emlitsünk: Cis, Cisleithanien, Cistercienser, Claque, Clique, Complice, Couleur, Couloir, Coup, Couplet, Coupon, Cour (udvarlás), Croisé, cyrillisch, Panacee, placieren.

Ez a szó: *zirka* szinte meglehetősen furcsa, de nem is állja meg helyét, ha — a mi gyakran fordul elő — röviditve akarjuk használni, mert senki sem érti meg, mi az a *za*. Itt van még az *et cetera,* ezt sem röviditheti jük igy: *etz.*, valamint a *punkto, kontra* stb. sem tűri meg a germanizmust, ezek tehát megmaradnak régi formájukban: *ca., etc., puncto, contra.*

Sok ilyen idegen szó a régi mezben maradt meg, a mint az ilyen félrendszabály mellett, melyet csak az idő rövidségével lehet menteni, máskép nem is képzelhető. Egyes franczia szavakat egészen németesitettek, mint pl.: Liqueur helyett *Likör,* viszont azonban megmaradt a *Redakteur,* már pedig az által, hogy a *c* betű helyére *k*-t tettek, csak azt érték el, hogy most már ez a szó se nem német, se nem franczia. A magyar eredetű szavakkal persze a legbarbárabbul bántak el. A csárdás ezentúl *Tschardasch* lesz, a csikós pedig *Tschikosch.* Tokaj háromféleképpen is iratik: u. m.: Tokai, Tokay és csak harmadsorban: *Tokaj.* Aztán még egy „magyar" csodabogárra akadunk a szótárban, mely szóról-szóra igy van elmagyarázva: *Tolpatsch,* der; — es, — e (ungar.); eigentlich ungarischer Fußsoldat; plumper Mensch. Egy kis gondolkozás után rájöttem, hogy itt tenyeres-*talpas* bakáról vagy szakácsnőről van szó.

Már most, ha nem sikerül az idegen szavakat egészen kiküszöbölni s helyettük ősnémet kifejezéseket találni, akkor bizony az ilyen reformálással bajosan fogják azt a sokszor hangoztatott egyöntetűséget és tősgyökeres *német* helyesirást elérni.

* * *

Végül felsoroljuk azokat a szavakat, melyek az általános szabályoktól függetlenül etimológiai szempontból az eddigi irásmódtól eltérnek.

Uj helyesirás:	Régi helyesirás:
Amulett	Amulet
behülflich	behilflich
bei Leibe	beileibe
Bordüre	Bordur
Branntwein	Brantwein
Büfett	Buffet
Bukett	Bouquet
Butike	Boutique
Droge, Drogist	Drogue, Droguist
Dublette	Doublette

Uj helyesirás:	Régi helyesirás:
Duſche, duſchen	Douche, douchen
Efeu	Ephen
Eichamt, eichen (mérték-hitelesités)	Aichamt, aichen
Elefant	Elephant
Enquete	Enquête
Etagere	Etagère
Faſſade	Façade
Faſſon	Façon
Feme, Femgericht	Fehme, Fehmgericht
fing, finge	fieng, fienge
Florett	Fleuret
Fron, Frondienſt, fronen, frönen	Frohn, Frohndienſt, frohnen, fröhnen
Furier (szállásmester)	Fourier
Furnier	Fournier
Galerie	Gallerie
gären, gor, gärte, gegoren, gegärt	gähren, gohr, gährte, gegohren, gegährt
Gebärde	Geberde
ging, ginge	gieng, gienge
Gehülfe	Gehilfe
Gitarre	Guitarre
Grumt	Grummet
hing, hinge	hieng, hienge
Höker, Hökerin	Höcker, Höckerin
insgeſamt	insgeſammt
Intrige, intrigieren	Intrigue, intriguieren
Jockei	Jockey
Kai	Quai
Kaloſche	Galloſche
Kamel	Kameel
Kanapee	Canapee
Kapitell	Capitäl
Karree	Carré
Karriere	Carrière
Kartuſche	Cartouche
Karuſſell	Carrouſſel
Karwoche	Charwoche
Kirmes	Kirmeß
Kliſchee	Cliché
Kognak	Cognac
Komitee	Comité
Kompanie	Compagnie
komplett	complet
Komplott	Complot
Kompott	Compot
Kontrolle, Kontrollor	Controle,Controleur
Kuliſſe	Couliſſe
Kurant	Courant
Kurs, kurſieren	Cours, courſieren
Kuvert	Couvert
Leutnant	Lieutenant
Likör	Liqueur
Miſere	Miſére
Parkett	Parket
Pionier	Pionnier
Samt (bársony)	Sammt, Sammet
ſamt, ſämtlich	ſammt, ſämmtlich
Scharlatan	Charlatan
Scharnier	Charnier
Scharpie	Charpie
Schirting	Shirting
Schech	Sheik
Schilling	Shilling
Scheck	Check
Schikane, ſchikanieren	Chicane, chicanieren
Schokolade	Chocolate
Tod (halál), tot (halott), töten (ölni)	Tod, todt, tödten
Turnier	Tournier
tuſchieren	touchieren
verfemen	verfehmen
von Amts wegen	von amtswegen
von Rechts wegen	von rechtswegen

Bécs. *Somos Árpád.*

BERNI LEVÉL.

Kénytelen vagyok azon, már nagyon is elcsépelt mondással kezdeni: „Az idők változnak . . . nem kevésbbé az emberek“.

Hogy is ne! Ezelőtt néhány héttel az aranyos napsugarakkal beragyogott Páris boulevardjain sétálhattam és ma a ködös, esős Bern alacsony-tornáczos, oszlopos utczáin bolyongok, ügyelve, hogy ne verjem kalapomat a tornáczok gerendáiba. A szép hegycsúcsok, a melyek örökké hóval boritvák, mintha velem együtt gyászolnák az elmult szép napokat: sűrű, sötét fátyolba burkolóztak és én csak egy óriási sötétséget látok környeskörül, a mely mint egy égnek meredő kinai fal húzódik a régi város körül. Ha olvasóim ehhez még figyelembe veszik, hogy ma délután két órai billard-pénzt (magyarán: tekeasztal-pénz) kellett fizetnem, minek tetejébe a pinczérleány még 20 centimessel akart becsapni: úgy elképzelhetik lelkiállapotomat.

Páris, Páris! Miért is kellett téged elhagynom?! Miért nem igaz az, a mit idegenben vendégeskedő honfiaid szoktak mondani, hogy nálatok a paraszt szántás közben Rousseau, Voltaire és más halhatatlanok műveit olvassa? Ha ez igaz lenne, úgy több munkája volna szép falaid között a szegény nyomdásznak. Nem olvas nálatok az „intelligens nép“ egyebet, mint ujságot, abból is csak az „érdekeset“.

Miért oly piszkosak, dohosak nyomdáid, hogy a bennük dolgozók úgy pusztulnak, mint őszszel a légy? Miért oly silányak nyomdáid berendezései, hogy egy mesterszedő kitünő lakatossá, műszerészszé, faszobrászszá képezheti ki magát, csak éppen a *betű*-szedésben nem lehet belőle mester? Miért, miért? Nagy a verseny, rosszak az árak!

Ebből az egy szempontból Bern mégis csak jobb. Nyomdái német minta után vannak berendezve, helyiségei világosak és tágasak és nem lévén saját öntödéjük, megveszik a „német“ szép anyagát és azt, jól-rosszul utánozva, használják is. Helyesebb ugyan azt mondani, hogy használnák; mivel munka itt sincs sokkal több, mint Francziaországban.

Mennyire megváltoztak e városban a viszonyok! Három évvel ezelőtt ugyane hóban lámpással keresték a szedőket; Münchenből, Stuttgartból hozatták őket; és ma, jóllehet a külföldi szedőbehozatal kivitellé változott, még mindig harminczra rug a munkanélküliek száma — a mire még az úgynevezett „legöregebb“ szaktársak sem emlékeznek és van rá kilátás, hogy e szám még nagyobbodni

fog. Napról-napra, hétről-hétre várják, hogy a munka megindul; hitték, hogy ha a nagytanács, országos tanács megkezdi üléseit, lesz munka; várták a javulást a nemzettanács választási mozgalmaitól, mind hiú remény. Egy csepp volt a tengerben. Karácsonyt, újévet mintha nem is ismernék, semmit se nyomtatnak ez alkalmakra, sőt még a hirdetésekben se mutatkozik javulás. Mi lesz ebből?

Visszatértemkor régi ismerőseim meglepetten bámultak reám, mintha mondani akarnák: „Mit keressz te itt? Miért jöttél ide, hol úgy is többen vagyunk, mint kellene lenni?“ Ez igaz, de hol vannak kevesebben? Azaz mégis, mától fogva egygyel kevesebben vagyunk, mivel délelőtt kisértünk utolsó útjára egy öreg, 55 éves szaktársat. Egy pontban mégis javultak a viszonyok. Megvan ugyanis az „egységes“ német ortografia. Az új rendszer, bár gyakran erőltetettnek látszik, de a nyomdászra nézve előnyös, mert egységes és az itteni nyomdák alkalmazkodnak is hozzá. Változás állott be még a nemzetközi titkár személyében is és a jó öreg Siebenmann helyén a fiatal Staudtner szaktársat találtam, ki előbbi ittlétemkor még alig gondolta, hogy a sok zaklatással járó javitnoki állásból rövid idő alatt ily előnyös helyzetbe jut.

A szakiskolák itt, valamint az egész országban közel vannak a megvalósuláshoz, mert minden városi tanoncziskolában külön szaktanfolyamok vannak berendezve a nyomdásztanonczok részére. Ezeken kivül minden nagyobb városban vannak tanfolyamok segédek részére, melyek a szakkörök által lettek létesitve. Bernben még egy szaktanfolyamot létesitett az iparmuzeum, külön a szedők, külön a gépmesterek és külön a tanonczok részére, de itt 8 frank részvételi dijat kell fizetni a téli idényre.

Érdemes lesz még talán a svájczi nyomdai főnökök egyesületének októberben Oltenben megtartott közgyüléséről kivonatosan beszámolni. Első sorban is ki lett mondva egy állandó békéltető bizottság szervezése. A nyomdász-egylet kérelmére kimondták, hogy a tanonczoknak belépésükkor — a mennyiben iskolai bizonyitványaik nem megfelelők — felvételi vizsgát kell tenni egy bizottság előtt. A tanonczszabályzat oly módon lett kiegészitve, hogy három gépmester után egy tanoncz, négy vagy több gépmesternél két tanoncz képezhető ki, de kettőnél több semmi esetre. Tégelynyomógépeknél előforduló balesetekért a főnöknek kell a balesetbiztositási összeget fizetni, ha a gépen nincs az előirt óvókészülék alkalmazva. Német minta szerint nyomtatvány-árszabályzat készitendő, melynek betartására becsület-bíróság fog ügyelni, mely egyszersmind itélkezni fog esetleges árcsonkitások avagy az árak túlhajtása miatt beadott panaszok felett és a vétkezők nevei nyilvánosságra hozatnak.

Ligeti Jenő.

BERLINI LEVÉL.

A berlini nyomdász-egylet alapitásának negyvenéves évfordulója folyó hó 19-én * lesz, mely alkalomból az ünnepélyt a Circus Schumann összes helyiségeiben tartják meg. Mult levelemben tudomására hoztam t. szaktársaimnak, hogy az egylet az ezen czélra szükséges nyomtatványainak rajzaira (de csakis létező anyagok felhasználásával) tagjai között pályázatot hirdetett. A határidő letelte után összejöttek a zsüri tagjai, élükön Kulbe szaktárssal, hogy részrehajlatlan itéletet mondjanak a beérkezett pályamunkák felett. A birálat megtörtént. Szükségtelennek találom a szép munkájuk után dijakat nyert tagokat névszerint felsorolni, a mennyiben az soraim olvasóira érdektelen.

A Typographische Gesellschaft legutóbbi gyülésén a harmadik dij kiadásának érvényessége ellen Pápai szaktárs óvást jelentett be azzal a megokolással, hogy a beérkezett 230 pályamunka között sokkal helyesebb variációban összeállitott munkák találhatók; természetesen többen rokonszenveztek véleményével, a miből nagy vita támadt, melynek folytatását az idő előrehaladottsága miatt a jövő ülésre kellett halasztani s az ott megjelenő szakemberek lesznek hivatva a kényes dolog felett itélkezni, a mi különben alig hiszem, hogy eredményes lenne a már odaitélt dij megváltoztatására. Az összes rajzok kétheti itteni kiállitás után Bécsbe küldetnek megtekintés végett, revansképen a bécsiek két év előtti hasonló előzékenységére. Az ottani kritika, tekintetbe véve a bécsi irányt, mely magát különállónak óhajtja tekintetni, valószinüleg sok ágú és más irányú lesz.

Szivből fakadt óhajom, hogy magyar szaktársaim szakképzettségökről ily irányban rendezett versenyekben adnának a külföldi tipografus társaságoknak alkalmat a velök való sürübb foglalkozásra, mely esetben biztosra veszem, hogy jobban méltányolnák a magyar nyomdászokat és többre becsülnék fáradságuk gyümölcsét — a magyar munkát. Ezen állitásommal nem akarom magyar szaktársaim szaktehetségét kritika alá vonni, de be kell ismernünk, hogy kevesek kivételével az általánosságnak még nagyon sokat kell tanulni és haladni, a mig a külfölddel szemben egyensúlyra jutnak, de másrészt meg alig volt alkalma a külföldnek a magyar nyomdászok képzettségéről általánosságban még csak fogalmat is szerezni.

Az alkalom és példa megvan, s ha ezen két tényezővel az akaratot is egyesitjük, akkor az útbagördülő technikai akadályok elháritása már csak gyermekjáték lesz.

Figyelmükbe ajánlom különösen magyar vidéki szaktársaimnak, hogy a mennyiben tehetségükben áll, a külföldi, főleg német és amerikai szaklapokat olvassák, azoknak irányát és a tartalmában foglaltakat szem előtt tartsák, az azokhoz fűzött mümellékleteket tegyék kritika és vita tárgyává és ennek eredményét szaklapunkban, a Grafikai Szemlében szóval és a *haladó irány* mintázataiban minél sürübben közzé tegyék, mert ez által úgy a maguk, mint a haladást istápoló szaklapjuk értékét nagyban emelik s felkeltik az ambicziót azokban a szaktársakban is, a kiknek eddig érdeklődés, tehetség vagy akarat hiányában nem nyilt alkalmuk az összesség érdekében munkálni. Előttünk álljon mindig a kor intő szava.

Befejezésként az itteni gépmesterek egyesületének megbizásából felkérem a Budapesti Gépmesterek Körét, hogy közelebbi összeköttetés létesitésére adjon alkalmat; az elnök czime a németországi gépmesterek országos bizottságának Budapestre küldött jegyzékén feltalálható, a ki kivánatra bővebb felvilágositással is szolgál. *Czettel Jenő.*

* Mult levelemben, tévesen értesülve, 25-ikére van feltüntetve.

EGY KÖZHASZNÚ DÍSZMUNKA.

A hazai iparművészetet az utóbbi időben, külföldön történt bemutatásánál, úgy a párisi köztárlaton, valamint a Torinoban rendezett kiállításon többszörös kitüntető méltatás érte a művelt nyugat nagy közönség részéről;

Honter János nyomtatványa 1542. évből.

ennek folyományakint jelent meg most *Ráth György*, az Iparművészeti Társulat érdemdús elnökének szerkesztése mellett és az *Athenaeum* r.-t. kiadásában *Az Iparművészet Könyve* czim alatt egy három kötetből állő nagyfontosságú vállalatnak első kötete.

Nagyfontosságúnak mondható e vállalkozás nemcsak azért, mert tartalmával hozzáférhetővé teszi a szétszórtan, magánkezekben és különböző intézetekben eddig úgyszólván parlagon heverő kincseket, hanem azért is, mivel e kincseknek valóban művészi reprodukálásával újabb alkalmat ad honi grafikus szakmánknak tudását ugy a laikus, mint a szakközönség előtt demonstrálni s egyúttal az ízlés finomulására a leghatásosabb útonmódon közrehatni.

Mindezen czélokat szolgálja egyenkint és összevéve a nevezett vállalat, s hogy czélját el is fogja érni, erről garancziát nyujt az előttünk fekvő első kötet.

Az első, vaskos kötetet a 287 szövegképen kivül nem kevesebb {mint 91, egyaránt kitünően sikerült külön melléklet disziti, továbbá több heliogravüre, szines kőnyomat, háromszinü nyomat, eredeti rézkarcz, egyszerü és szines fametszet.

A három kötet tartalma következő beosztással bir:

I. kötet: A művészi stilusok fejlődése, Gróh Istvántól (az iparművészeti iskola tanára). Az iparososztály fejlődése Magyarországon. Marczali Henriktől (a M. Tud. Akadémia r. tagja). Az érem. Ráth Györgytől. A pecsétek. Dr. Áldásy Antaltól (egyet. m. tanár). A mozaik. Lyka Károlytól. A sokszorositó művészet. Dr. Éber Lászlótól (a Nemzeti Muzeum régiségtárának s.-őre) és Czakó Elemértől (az Iparm. Muzeum könyvtárnoka).

II. kötet. A miniatura. Varju Elemértől (a Nemzeti Muzeum könyvtárának s.-őre). A glyptika. Dr. Ráth Istvántól. Az agyagművesség. Wartha Vinczétől (a M. Tud. Akadémia r. tagja). Az üveg. Wartha Vinczétől. Az üvegfestés. Lyka Károlytól. A bútor. Gaul Károlytól (felső ipariskolai tanár). A fafaragás. Divald Kornéltól. A csontfaragás. Díner-Dénes Józseftől. A lakk. Divald Kornéltól.

III. kötet. A fémek az iparművészetben. Edvi Illés Aladártól (felső ipariskolai tanár). A vas. Edvi Illés Aladártól. A bronz. Dr. Éber Lászlótól. Az ötvösség és zománcz. Mihalik Józseftől (az Iparm. M. őre). A fegyverek. Nagy Gézától (a M. Tud. Akad. tagja). A szövőipar Radisich Jenőtől (az Iparművészeti Muzeum igazgatója). A könyvkötés. Dr. Dézsi Lajostól (egyetemi magántanár). A sokszorositás modern eljárásai. Szőllősy Mihálytól. A modern iparművészet. Dr. Meller Simontól.

A jelen kötetben bennünket nyomdászokat dr. Éber László és Czakó Elemér dolgozatai érdekelnek leginkább. Ezek felölelik a grafikai szakmák valamennyi ágait, az egyes technikákat bőséges illusztráczió-anyaggal támogatva, népies nyelvezetben és az idevonatkozó kutatások legújabb eredményeinek felhasználásával.

Könyvünk ezen részéből bemutatunk két metszvényt, az egyik Honter János munkája 1542-ből, a másik Hoffhalter Rudolf 1583-ik évi debreczeni nyomdajele.

Az utóbbira nézve az a megjegyzésünk, hogy Beöthy Zsolt Képes Irodalomtörténetében (167. o.) ugyane jelvényt ott találjuk Mélius Péter Magyar Prédikáczióinak czimlapján 1563. évből, a miből azt következtetjük, hogy e metszvény tulajdonképen Hoffhalter Rafáel, Rudolf apja, munkája, mert tudvalevő, hogy az előbbi kiváló fametsző is volt. Az 1583-iki metszvény tehát utánzása a húsz év előtti eredeti metszvénynek. Az 1563-iki metszvény egyúttal bizonyitani látszik azt, hogy Hoffhalter

Hoffhalter Rudolf debreczeni nyomdajele 1583. évből.

Ráfáel a nevezett esztendőben tényleg már Debreczenben tartózkodott.

Tévedésnek látszik továbbá, hogy a 479. oldalon látható Heltai Gáspár-féle nyomdajel „záródisznek“ van nevezve, holott annak rajzkonstrukciója csak fejlécznek minősiti azt, s mint ilyen helyesen használtatott már az 1882. évi könyvkiállitási Kalauz 131. oldalán, tartalomjegyzékében pedig ugyancsak helyesen „homlokdisznek“ van jelezve.

E csekélységnek mondható kifogástól eltekintve, csakis igen tanulságos és nagybecsű anyagot találunk összehalmozva ezen érdekes könyvben, miért is örömmel ajánljuk törekvő olvasóinknak figyelmébe, különösen pedig szakkönyvtárainknak annak beszerzését.

A második és harmadik kötet megjelenése 1903-ban várható. Az első kötetnek, valamint a következő két kötet mindegyikének ára diszes kötésben 16 korona.

Faragó.

VEGYESEK.

Mai számunk műmellékleteinek elseje a *Nádossy-féle* nyomdából került ki Zólyomból, mely nyomdáról már mult számunkban dicsérőleg emlékeztünk meg; a most bemutatott műlap csak igazolja az ügyes, szakavatott vezetésre mondott dicséretünket; reméljük, hogy többször fogunk még találkozni lapunk műmellékletei között e nyomda szép termékeivel. — Második mellékletünket a *Rózsa K. és neje* czég nyomdájának vezetősége sziveskedett rendelkezésünkre bocsátani. Az új irányban tartott „Meghivó“ egészben véve jónak mondható, bár az egyes czimsorok nagyságát nem ártott volna mérsékelni; a körzet metszése sikerült, s örömünkre szolgál, hogy készitője, *Enyedy János* szaktársunk, egyik legbuzgóbb látogatója szaktanfolyamunknak, a mi irányában mindenesetre indokolt és szép reményekre jogosit; a nyomást *Effenberger Ödön* gépmester végezte gondosan és tisztán. — Mindkét melléklet szives átengedéseért az illető főnök uraknak köszönetet mondunk.

A szaktanfolyam megnyitása november 9-én a zergeutczai főreáliskola egyik földszinti termében, szép számú hallgatók és vendégek jelenlétében történt meg. A megnyitó beszédet a Szakkör *elnöke* tartotta, buzditván a hallgatókat kitartásra, a tanerőknek pedig türelmet és erőt kivánva. Utána *Pavlovszky* alelnök, mint a szaktanfolyam vezetője beszélt, vázolván a tantervet és ennek keretében a tanerők és hallgatók teendőit; végül felszólitotta a jelenlevőket a beiratkozásra és pedig a tavalyi hallgatókat a haladók, az újakat pedig a kezdők csoportjába való beosztással. Az előadások most már rendesen folynak.

A Grafikai Szemle pályázata. A Szakkör tudvalevőleg pályázatot hirdetett egy, a Grafikai Szemlében közlendő, „Az illusztrácziós művek tördelése és nyomásáról“ szóló szakczikkre, melynek határideje folyó évi augusztus hó 1-én járt le. A pályázat sorsa felett november hó 14-én döntött a Szakkör szak- és irodalmi bizottságának együttes ülése. Mindössze két pályamű érkezett be, az egyik „Küzdés eredménye“, a másik „Legyen a tudás közkincs!“ jeligével. Miután a „Küzdés eredménye“ jeligéjű pályamű a pályázati föltételeknek nem felelt meg, a mennyiben csak az illusztrácziók nyomásával foglalkozott, igy csak a második helyen emlitett pályamunka jöhetett komolyan számba. Az egyesült bizottság tekintetbe véve azt, hogy a „Legyen a tudás közkincs!“ jeligéjű munka a kitűzött pályatételt alapos szaktudással fejtegeti és figyelemre méltó eredménynyel tárgyalja, egyhangúlag nevezett czikk szerzőjének itélte oda a pályadijat képező kamatait az Ács Mihály-alapnak. A jeligés levél felbontatván, abból *Augenfeld Miksa* (Gyoma) neve tünt elő. A második pályamunkát szerzője kellő igazolás mellett átveheti a Grafikai Szemle szerkesztőségében.

Ötven év. A *Franklin-Társulat* nyomda-igazgatóját, *Hirsch Lipótot*, abból az alkalomból, hogy nyomdászságának 50-ik évfordulóját érte el, a nyomda szakszemélyzete folyó hó 15-én este, munka után üdvözölte. A személyzet szónoka, *Darvas Adolf*, hoszszabb beszédben méltatta a jubilánsnak érdemeit, ki saját szorgalmával és tudásával egyszerű szedőtanonczból az ország egyik legtekintélyesebb nyomdájának, igazgatójává küzdötte fel magát, s mint ilyennek a hazai nyomdászat fejlesztése körül nagyobb elismerésre méltó, elévülhetetlen sikerei vannak. Végül a személyzet hálájának és szeretetének tanubizonyságául a személyzet filléreiből összegyüjtött s Hirsch Lipót nevét viselő 2000 koronás alapitványról szóló oklevelet nyujtottak át a jubilánsnak, mely alapitvány kamataiból a nyomda elaggott, rokkant szakmunkásai fognak évenkint segélyben részesülni. A Franklin-Társulat igazgató-tanácsa még külön 2000 koronával járult hozzá ezen alapitványhoz. A Franklin-Társulat igazgatósága nevében *Gyulai Pál* üdvözölte az érdemes nyomda-igazgatót.

Czégváltozások. *Krammer Lipót* modern szinvonalon álló budapesti nyomdája új czéget vett fel; ugyanis *Erhardt József* szaktársunk társként lépett az üzletbe, a melyet ezentúl Krammer és Erhardt czég alatt fognak együttesen tovább vezetni. — A Gödöllőn létezett Schulcz J. nyomdát *Kanders Ferencz* szakképzett nyomdász vette meg s azt folyó hó 1-én Hatvanba helyezte át.

Uj nyomdák a vidéken. *Munkácson* új könyvnyomdai müintézet nyilt *Grósz testvérek* czég alatt. — *Bazinban Klein Alfréd*, — *Zágrábban* pedig *Eisenstädter Vilmos* állitott fel új nyomdát.

Pancsován a Viktória nyomdai intézet beszüntette működését.

A Vidéki Nyomdatulajdonosok Országos Szövetsége utóbbi időben komolyan kezd működni a vidéki nyomdaczégek országos szervezése érdekében. Ujabban aláirási ivet bocsátott ki az intézőség egy legközelebb Budapesten tartandó nagygyülés dolgában, melyre eddig már 155 vidéki czég jelentkezett. Ezen örvendetes mozgalomnak egyik főtényezője a Szegzárdon megjelenő Nyomdaipar Magyarországon czimű havi folyóirat, melynek szerkesztője, *Molnár Mór* nyomdatulajdonos, rendkivüli buzgalmat fejt ki a vidéki nyomdászok tömörülése és tagadhatatlanul számos bajainak orvoslása körül.

Székely és Illés urak könyvnyomdájából Ungvárról, két nyomtatványt kaptunk, melyeket jóleső örömmel kell megdicsérnünk. Nem is szólva a legmodernebb fölszerelésről, melyet mindkét nyomtatvány fényesen tanusit, maga a szedő és gépmester munkája föltétlenül elismerésre méltó; a szedő érzékkel és készültséggel dolgozik, a nyomás meg pontosságával exczellál. Örvendünk, hogy a vidéken is mind több hivatott művelője akad iparágunknak, a kik segitenek a nyomdászatot hazánkban is az őt megillető szinvonalra emelni.

Kner Izidor gyomai nyomdaczég müintézetéből olvasóinknak már nem egyszer volt alkalmuk láthatni szép dolgokat, olvasni pedig olvashatott a figyelmes szakember nemcsak hazai szaklapjainkban, hanem elsőrangú külhoniakban is elismerő hangokat nevezett nyomdaczégnek modern nivón álló nagy képességéről. Most is kaptunk

egy díszes nyomtatványokból álló kollekciót a Knerczégtől, melynek minden lapja tanuságot tesz arról a rendkivüli gondosságról és lelkiismeretes munkakedvről, melylyel azok készülnek. Igy találunk a küldeményben egy vaskos kötetet, szolidan kötve, *Községi közigazgatási mintatár* czim alatt, mely a községi életben előforduló nyomtatványok halmazát mutatja, kifogástalan tipografiai kiállitásban; ezen nyomtatványokat a nevezett nyomda raktáron tartja eladás czéljából, a szükséges útbaigazitásokkal együtt. Itt van továbbá a czégnek *Röpke Lapok* czimü gyüjteménye az éven át a nyomdából kikerült báli és mulatsági meghivókból, összesen 52 mülap, egytől-egyig a legszebb kivitelben; találunk ezek közt az ország minden részében rendezett mulatságokról szóló meghivókat, előkelő városokból is, mint például Temesvár, Pozsony, Szombathely, Győr, sőt egy *Bécs* városában rendezett jótékonyczélú estélyhez is szállitotta a Kner-czég a nyomtatványokat, egy elegáns autotipiai képpel. Szóval a Kner-nyomdának ez a munkaága ma már az egész országban nagy elismerésnek és felkarolásnak örvend. A beküldött dolgoknak harmadik díszét képezi egy modern antologia *Kalászok és kévék* czimmel, pompás kötésben és még pompásabb nyomdai előállitásban, szépirodalmi apróságokat tartalmazva, gazdagon illusztrálva, mely dísznüvet a czég megrendelői körének a nyomda húszéves fennállása emlékére adta ki. A munka végén rövid ismertetését találjuk a nyomda berendezésének, a nagyközönség számára irt útmutatásokkal a nyomdával való érintkezésre. Mondanunk sem kell, hogy az ily populáris hangon irt ismertetések, valamint a nyomtatványoknak ily izléses és tiszta kivitele mennyire jótékonyan hat a köznép művelődésének emelésére. Ez az egy szempont maga teszi megbecsülhetetlenné a Kner-intézet működését a messze Alföldön. Virágozzék és gyarapodjék is még számtalan éveken át nagyérdemü nyomdafőnökével együtt, ki a legnemesebb kulturális missziót teljesiti valamennyiünk büszkeségére és tisztességére.

Konstantinápoly czimmel egy tetszetős külsejü kötetet kaptunk, mely *Vértesi Károly* zombori köz- és váltó-ügyvéd keleten tett utazási élményeit tartalmazza. Az avatott tollal megirt munka méltatása nem tartozik a mi szaklapunk keretébe és igy csak a tiszta, korrekt nyomdai kiállitást dicsérjük meg. *Bittermann Nándor és fia* zombori nyomdászok készitették a vaskos kötetet, melynek úgy szedése, mint nyomása, különösen a számtalan illusztrációnál gondos és szakavatott kezekre vall.

Két újabban megjelent szaktörténeti munkára hivjuk fel olvasóink figyelmét, melyek aránylagos olcsóságuknál fogva megérdemlik, hogy könyvtárainkban helyet foglaljanak. Az egyik *Naményi Lajos* érdemes munkája: „A nagyváradi nyomdászat története“, melyről most folyik ismertetés lapunkban. Ára 2 korona 50 fillér. — A második, ehhez hasonlóan kisebbszerü, de azért épp oly érdekes dolgozatot *dr. Gyalui Farkas* irta „Adatok a könyvnyomtatás történetéhez Magyarországon“ czim alatt, melyről már szintén megemlékeztünk és a mely nagybecsü anyagot tartalmaz a régibb hazai könyvnyomtatásról. Utóbbinak ára 2 korona. Ezen munkák az illető szerzőknél kaphatók s mindazoknak, kik művészetünk multja iránt érdeklődnek, szivesen ajánljuk.

Magyar Iparművészet, a M. Iparművészeti Társulat kitünő lapjának V. füzete a szokott gondos és izléses szerkesztéssel megjelent. A füzet első czikke *A művészet egy igaz apostola* czim alatt *Lichtwark Alfrédnak,* a hamburgi szépművészeti múzeum igazgatójának nagyszabásü irodalmi működését méltatja. *Spiegel Frigyes* épitész a brit iparművészeti kiállitást ismerteti. *Dr. Varjú Elemér* egy XVII. századbeli díszes magyar armálisról ir, *Csányi Károly* épitész Steindl Imre nagy alkotását, az uj országházat iparművészeti szempontból méltatja s a rendkivül tartalmas rovatok alaposan tájékoztatják az olvasót az iparművészet körébe eső újabb, nevezetesb mozzanatokról. Számos szövegkép és egy szines melléklet hazai sokszorositó művészetünk fejlettségéről tesz tanuságot. A Magyar Iparművészet a Társulat tagjainak 10 korona évi tagsági díj fejében illetményként jár.

Vidéki szaktársak mulatságairól három helyről is érkezett hozzánk meghivó, mind azt bizonyitva, hogy a vidéken is folyton halad a jóizlés és az ambiczió a folyton előre való törekvésre mind nagyobb tért hódit. A meghivók a *győri, marosvásárhelyi* és *békésmegyei* szaktársak mulatságaira szólanak. Különösen ügyes ez utóbbi meghivó, mely *Kner Izidor* nyomdájában Gyomán készült. A békésmegyei mulatság különben is nagyszabásúnak igérkezik. Alkalmi lapot adnak ki, melybe számos kitünőség irt; alkalmi költeményt — és pedig igen ügyeset — egy ref. lelkész irt, a megye előkelő közönsége pedig élénk érdeklődéssel néz az ünnepség elé.

Prágában a munkásegyesületek iparkiállitást rendeztek, mely augusztus 15-től szeptember 16-ig volt nyitva és tizenkilencz csoportban mutatta be az emberi tevékenység valamennyi ágát. A kilenczedik csoport a grafikus ágak művészetét mutatta be s úgy nagy kiterjedtsége, mint tanulmányos voltával tünt ki. A géposztályban a budapesti Wörner J. és társa czégtől is volt egy gyorssajtó látható.

A Beit & Comp. hamburgi czég az idén eltért attól az általános szokástól, hogy az ügyfeleknek újévre naptárt kell küldeni és e helyett egy remek kivitelü reklám-plakáttal lepte meg megrendelőit. A plakát kivitele oly sajátszerü és művészies, hogy önkéntelenül megragadja figyelmünket és fennen dicséri a gyár kitünő festék-termékeit.

A szedőgépek mellett dolgozó szaktársaink jövőjéről figyelemreméltó dolgokat olvashatunk a német szaklapokban. Igy valaki statisztikát állitott össze a Frankfurtban megjelenő ismeretes Klimsch-féle Anzeigerben közzétett, munkát kereső és munkát kináló ily gépszedői állásokról és arra a megdöbbentő eredményre jutott, hogy a jelen év julius és augusztus havában a munkát kereső gépszedők száma háromszor-négyszer annyi, mint az ily állásokra szóló kinálatok száma. A Deutscher Buch- und Steindrucker ezt a helyzetet jogosan mondja egészségtelennek. Ha már most, mikor a szedőgépek alig öt esztendő óta vannak működésben, ennyire rug a fölösleges munkaerő, mi lesz később? Ennek első következménye az lesz, hogy a tarifaszerü minimum fog a gépszedés dijazásában is mindinkább tért foglalni, a melylyel karöltve fog majd járni a munkaadók lamentácziója azon, hogy ezért a dijazásért nem kapnak „elsőrendü munkaerőket“. Másrészt a segédeknek se volna szabad vaktában kondicziókat megszabott munkateljesitményekkel elfogadni, mielőtt meggyőződnek az uj kondicziónak változott, talán rájuk nézve súlyosbitó körülményeiről, mely változott viszonyok aztán rendesen kútforrásai a mindkét részről támadó elégedetlenségnek. Mindezeket tekintetbe véve — véli a nevezett folyóirat — mindenki gondolja meg jól a dolgot, mielőtt a szekrény melletti, csak valamiképen is biztos helyét elhagyja, hogy magát bizonytalan vergődésnek tegyen ki, esetleg szaporitsa a munka nélkül tengődő gépszedők számát.

A nyomóhengerek kezelése. Erre nézve a stuttgarti Kast és Ehinger festékgyári czég a következő útbaigazitásokat nyujtja: Frissen öntött hengerekkel ne dolgozzunk; a könyvnyomtató hengereit lehetőleg két-három nap mulva vegye csak használatba, a könyvkötő pedig több hétig hagyja azokat állani, mielőtt azokat használja.

Öntés után legczélszerűbb a hengereket petroleummal (de nem benzinnel vagy terpentinolajjal) bedörzsölni; ezzel ellenállóképessé teszszük azokat az időjárás behatásaival szemben, nevezetesen a nedvesség által okozott felpuffadás ellenében. Már használt, félreállitott hengereket is lássuk el rendesen petroleumbevonattal. Közvetlen használatba vétel előtt a petroleum által konzervált hengereket ajánlatos egy terpentinolajba mártott rongygyal ledörzsölni, mi által a hengert boritó vékony petroleumréteg, mely annak húzóképességét megapasztja, leválik a hengerről. A másoló-nyomástól eltekintve, kerüljük szorgosan a hengereket vizzel vagy egyéb folyadékokkal, például lúggal érintkezésbe hozni. A hengereknek vizzel való áztatása, vagy timsósoldattal történő mosása egyenesen káros, miután azokat idő előtt hasznavehetlenné teszi. Fontos a hengerek erősségének a festékek sűrűségével összhangzásba hozása; ha például hig, azaz hirlapfestékkel dolgozunk, elegendő egy kevésbbé erős henger is, mig ellenben tömör illusztrácziófestékhez már kemény hengerre van szükségünk. A hengerek átöntésénél legyünk tekintettel arra, hogy a henger külső része a festékkel való folytonos érintkezés következtében kémiailag átváltozott, más tulajdonságokkal bir, mint a friss öntésü hengeranyag vagy a henger belsejét képező anyag. A festőrész, azaz a henger bőre, tehát késsel leszedendő a hengerről; a bőrt úgy is eltávolithatjuk, ha a vizszintesen fektetett hengerre forró vizet öntünk. Az igy hasznavehetlenné vált anyag frissel pótlandó.

Hayti szigetén, az Antillák szerecsen köztársaságában, 27 hirlap jelenik meg. Port au Prince fővárosban a legjelentékenyebb lapok a Moniteur de la République és a Génie de la Patrie, azonkivül a 20-ik évfolyamát járó L'Union czimü irodalmi folyóirat.

Havi fölolvasó-ülés 1902. október 26-án.

Elnök: *Pavlovszky J. A.* alelnök.

Elnök üdvözli a szép számban megjelent tagtársakat és fölkéri Novák László tagtársat „A könyvnyomtatók nyelve“ czimü fölolvasásának megtartására.

A tetszéssel fogadott felolvasás után elnöklő köszönetet mond fölolvasónak sikerült dolgozatáért és egyuttal fölkéri annak átengedéseért a Grafikai Szemle részére. A napirend 2. pontja a titkári jelentés a következő:

T. Tagtársak!

A mult havi ülés óta történtekről elsősorban jelentenem kell, hogy Bozsik István tagtársunk csaknem egyhangulag Körünk pénztárosává választatott és a pénztárt f. é. október hó 14-én keltezett jegyzőkönyv szerint teljes rendben átvette, továbbá Román Antal Körünk I. titkára ezen tisztségéről leköszönvén, a titkári ügyek intézését a választmány II. titkárra bizta, azzal a módositással, hogy a bizottsági ülések jegyzőkönyveit Morócz J. választmányi tagtársunk vezeti. A fővárosi tanács a zerge-utczai reáliskola egyik tantermét vasárnap délelőtt, tehát hetenkint egyszer, tanfolyamunk részére átengedte. A Fővárosi Iparoskör és a Fényképészek Körével együtt évi 20 koronáért a következő tiz lapra fizettünk elő: Ország-Világ, A Hét, Uj Idők, Borsszem Jankó, Kakas Márton, Meggendorfer Blätter, Münchener Fliegende Blätter, Die Gartenlaube, Buch für Alle. Megrendeltetett továbbá a Typographische Jahrbücher és a The Inland Printer czimü amerikai szaklap, utóbbi azzal a megokolással, hogy sok eredeti szedésmintát közöl és nyomása is a legjobb az összes szaklapok közül. A küszöbön álló mozgalom miatt tanfolyamunk megnyitását két héttel el kellett halasztani. Az ünnepélyes megnyitás november 9-én lesz a zerge-utczai főreáliskolában. Tekintettel a tagtársak nagyszámú érdeklődésére reméljük, hogy idei tanfolyamunk is sikerülni fog. — A titkári jelentést havi ülés tudomásul veszi. Burgheim tagtárs kérdi, hogy a Grafikai Szemlében megjelent mult havi ülés jegyzőkönyvéből miért maradt ki több fontos tétel, mire Román Antal volt I. titkár megjegyzi, hogy a Grafikai Szemle szerkesztője jegyzőkönyvét módositotta. Többek kivánságára az eredeti jegyzőkönyv fölolvastatván, elhatároztatik, hogy a Grafikai Szemle szerkesztője fölkéretik a jegyzőkönyvek pontosabb közlésére. Román Antal kérdi, hogy van-e tudomása az elnökségnek arról, hogy Rencsisovszky Ferencz volt pénztáros a neki járó tiszteletdíjat a pénztár átadásánál előre fölvette; mire elnöklő alelnök megjegyzi, hogy erre nézve távollevő elnök a jövő ülésen fogja megadhatni a választ. Kohn S. a számvizsgálásnál kifogásolt tételek elintézését kéri a jövő havi ülésig. Burgheim tagtárs a British Printer és Deutscher Buch- und Steindrucker megrendelését inditványozza, mihez havi ülés hozzájárul, továbbá azon inditványát, hogy ezentul a nyugtázások a Grafikai Szemlében eszközöltessenek, nem pedig a rendes nyugták alapján, többek hozzászólása után havi ülés elveti. Több tárgy nem lévén, ülés vége.

Bujnovszky Rezső
II. titkár.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy mindennemü *kondicióváltozást* úgy az *abba való be-*, mint *kilépést haladéktalanul* adjanak tudtul a Kör *pénztárosának* (lakik VIII., Rökk Szilárd-u. 30., I. em. 13.), mert csak igy kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghivókat. Elég erre a czélra egy egyszerü levelezőlap. — Egyuttal tudatjuk a t. tagtársakkal, hogy Körünk pénztárosa: *Bozsik István* minden vasárnap délelőtt 10—12-ig található a körhelyiségben (VII., Kerepesi-út 30., félemelet).

Németh Ferencz fényképész (IX., Bokréta-utcza 23. sz.) a következő, igen mérsékelt árban készit fényképeket a Szakkör tagjai és családjai részére:

Vizit-fénykép	6 db.	5 K,	12 db.	8 K.
Kis Makart	6 „	9 „	12 „	14 „
Kabinet	6 „	10 „	12 „	18 „
Makart	6 „	15 „	12 „	26 „

Megrendelés alkalmával mindig az *utolsó havi nyugtával* kell igazolni azt, hogy az illető a Szakkör tagja.

Felelős szerkesztő *Tanay József.* ❀ Főmunkatárs *Firtinger Károly.*
Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre.

Üzletvezetőt keresek a fővárosban létező kisebbszerü, de jól berendezett kő- és könyvnyomdám teljesen önálló belső vezetésére. Az illető első sorban kitünő betüszedő és egyáltalában szakképzettséggel biró egyén legyen. Előnyben részesülnek volt nyomdatulajdonosok, továbbá oly pályázók, a kik némi értékpapirokban elhelyezendő biztositék fölött rendelkeznek. Fizetés és mellékjárulékok megállapodás szerint. Részletes ajánlatok „Üzletvezető“ alatt a kiadóhivatalhoz intézendők.

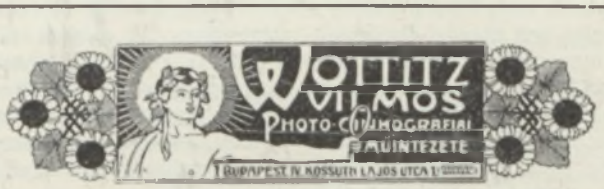

JULIUS MÄSER (Lipcse) magyarországi képviselője.

A Mäser-lemezek raktára.
TELEFON 62—79.

BÖLE JÓZSEF
ASZTALOS M.

Van szerencsém tisztelettel értesiteni, hogy a **könyvnyomdai felszerelések** készitésére berendezett

Asztalos-mühelyemet

VIII., Vas-utcza 7. sz., 10. ajtó alá helyezem. Szakmámban számos éven át szerzett tapasztalataimnál fogva, mint eddig, úgy a jövőben is főtörekvésem lesz t. vevőimet mindenképen kielégiteni. Szükség esetén kérem a fentnevezett uj czimemet használni.

Regálok s nyomdai szekrények raktáromban mindig vannak.

Cs. és kir. szab.

HERMANETZI

papirgyár raktára

BUDAPEST

VI., Gyár-utcza 64. szám.

Alapittatott 1829. évben.

Levél-, könyv-, karton-, nyomda-, iró-, rajz-, boritók-, csomagoló-, göngy-, itatós-, szürle- és mindennemü meritett nyomdapapirok.

MÁSOLÓ-, SELYEM- ÉS VIRÁGSELYEM-PAPIROK.

Meritett iró-, okmány- és könyvpapirok. PAPIRZACSKÓGYÁR. Mindennemü lemezek stb.

CARMINE HUGÓ

GÉP- ÉS SZERSZÁMGYÁRA

BUDAPEST, IX., RÁKOS-U. 11.

FŐÜZLET ÉS GYÁR

BÉCS, VII., BURGGASSE 90.

A PÁRISI KIÁLLITÁSON GRAND PRIX-VEL S KÉT ARANYÉREMMEL LETT KITÜNTETVE.

ALAPITTATOTT 1878. TELEFON 54—89.

A GRAFIKAI IPARÁGAK ÖSSZES SZÜKSÉGLETEINEK RAKTÁRA.

NYOMDAFESTÉKEK, KENCZÉK ÉS HENGERANYAG NAGY RAKTÁRA

KAST ÉS EHINGER

G. M. B. H. STUTTGARTI ÉS FEUERBACHI GYÁRAIBÓL.

KÉPVISELŐJE: KÖNIG ÉS BAUER, WÜRZBURG
HUGO KOCH, LIPCSE
AUGUST FOMM, LIPCSE
CZÉGEKNEK

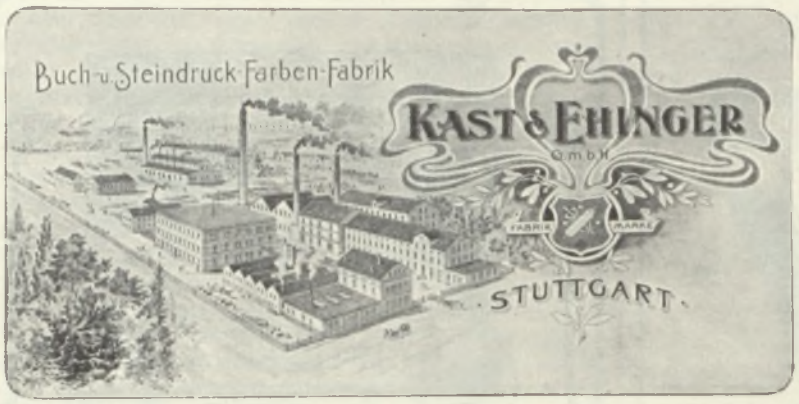

Gyári üzemünk felöleli valamennyi, a grafikai szakma számára szolgáló **FESTÉKEK** gyártását, elismert kiváló minőségben.

A czég minden kiállításon, melyen részt vett, ki lett tüntetve, igy Párisban is 1900-ban a **grand prix-vel és két aranyéremmel.**

RAKTÁRAK AUSZTRIÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGBAN:

CARMINE HUGÓ

BÉCS, BUDAPEST ÉS PRÁGA.

Alapitva 1892-ben.

BLANCO, vizit-, eljegyzési, meghivó-, esketési és menu-kártyák stb., préselt, meritett, arany- vagy ezüstmetszéssel, ugyszinte fehér facettel, a legfinomabb minőségig készittetnek

OCASEK KÁROLY

fényképészeti karton-gyárában

Budapest, VI. ker., Király-utcza 26. sz.

Arany- és ezüst-nyomás.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest, V., Sólyom-utcza 13.

SCHÖNTAG GYULA

szakasztalos

BUDAPEST

VI., Váczi-körút 51. szám.

Kis antiqua-szekrény **3** frt.

Nagy szekrény **4** frt.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

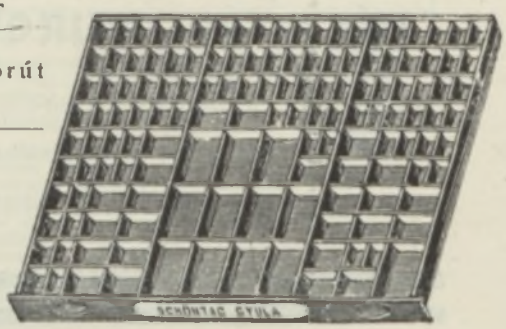

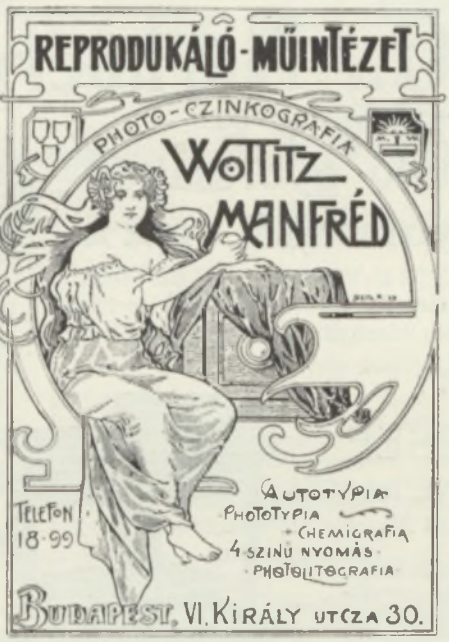

Könyv- és kőnyomdai festékgyár.

Wüste F.

Iroda és raktár:

BUDAPEST

VII., Akáczfa-utcza 58. sz.

Gyárt: könyv- és kőnyomdák részére való fekete és szines, valamint réznyomáshoz szükséges mindennemű és szinű festékeket.

Hengeranyag- és kencze-gyár.

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁR ÉS VASÖNTODE, BUDAPEST.

Egyszerű gyorssajtók 2 vagy 4 festékdörzsölő hengerrel. Kétszint nyomó gépek, 2 festékszerkezettel, 2 vagy 4 festékdörzsölő hengerrel. Tégelynyomású gyorssajtók. Önműködő késköszörülő-gépek. = Csomagoló- és simitó-sajtók. =

HASZNÁLT GYORSSAJTÓK

alaposan kijavitva és átalakitva, jótállás mellett jutányos árért eladók.

Papirvágó- és papirfúró-gépek. Aranyozó-, dombornyomású- és kivágó-sajtók. Könyvnyomdai kézisajtók. Tömöntödei berendezések. Kőnyomdai gyorssajtók. Transzmisszió-telepek. Hungária akczidensz-gyorssajtók.

KÖRFORGÁSÚ NYOMÓGÉPEK

ujságok, könyvek és illusztrált művek egy- és többszinbeni nyomására, tökéletesbitett tölcsér- és körbenforgó késhajtogató készülékkel.

A szakközönség figyelmét teljes mértékben és méltán felköltik a

Victoria-Werke A.-G., Nürnberg

czég által előállított

szalagnélküli könyvnyomtató gyorssajtók és hengeres kézi gyorssajtói.

A ki gép ket akar vásárolni, tegye előbb elfogulatlan birálat tárgyává gyártmányainkat és hozassa meg magának a részünkre már eddig is kiállitott fényes bizonyitványok sorozatát.

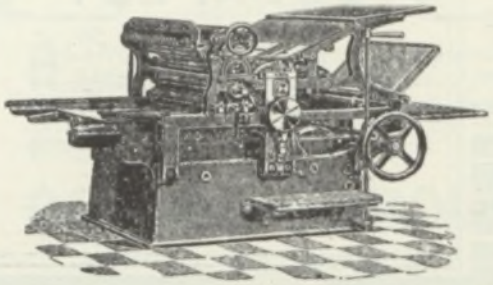

KÉPVISELŐNK:

KLEIN JÓZSEF

BUDAPEST, VI.,
Podmaniczky-utcza 73.

Utóbbi elfogad megrendelésecket teljes nyomdai felszerelésekre is, garantálván annak pontos teljesitését.

Párisi világkiállitás 1900: Grand Prix.

Monoline-Szedőgépek

a steyri Oesterreichische Waffenfabriks-Gesellschaft

!! precziziós gyártmánya, a legegyszerűbb, legolcsóbb és legtökéletesebb szedőgép. !!

A Monoline-gépek immár működésben állanak: **Bécsben** a cs. kir. udvari és államnyomdában, a császári Wiener Zeitung, a Neue Freie Presse, Fremdenblatt, Extrablatt, Steyrermühle, St. Norbertus-nyomda, R. v. Waldheim czégű üzletekben; **Budapesten** a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság intézetében *és még egyéb városokban.*

Kizárólagos gyártási engedély Ausztria, Magyarország, Szerbia, Románia és Bulgária részére

A. Marklowsky v. Pernstein, WIEN, VI., Wallgasse 26.

Tömöntöde

FISCHER ÉS MIKA

Betüöntöde

BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCZA 6.

A legkülönfélébb czélszerű és divatos

Könyv- és czímbetükből

nagy választékot tart. — Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat, a leggyorsabban készitve és a legjobb minőségben kiállitva. — Ajánlja szabadalmazott **nyomdai vonalzó-berendezését** táblázat-szedéshez. Egy oktáv garnitura 20 korona.

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket.

C. Rüger

Leipzig

Rézléniagyár, bélyegzőmetszés, vésőintézet és nyomdai kellékek gyára.

MAGYARORSZAGI VEZÉRKÉPVISELŐ:

KLEIN JÓZSEF

Budapest, Podmaniczky-u. 73.

Utóbbi teljes nyomdai és könyvkötészeti berendezések szállitására is vállalkozik, pontos teljesitést garantirozva.

Államilag kedvezményezett első magyar könyv- és kőnyomdai festékgyár

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

TELEFON 56—64.

47.004. és 53.406. számú osztrák-magyar szabadalmak.

GYÁR, IRODA ÉS RAKTÁR:

BUDAPEST

IX., Márton-utcza 19.

Készit legjobb minőségű ujság-, illusztráczió-, mű-, díszmű- és mindenféle szines és fekete festékeket, Patent gelatin-hengeranyagot. **Szedősorzókat,** igazitható feszitővel, szabad. saját találmány. Bronzok, kenczék, koromégetés.

KITÜNTETÉSEK:

Temesvár 1891. Philippopol 1892. Országos Iparegyesület 1892. Milleniumi kiállitás Budapest 1896.

ELSŐ MAGYAR

BETŰÖNTÖDE

RÉSZV.-TÁRSASÁG

BUDAPESTEN

VI., DESSEWFFY-UTCZA 32. SZ.

BÉLYEGZŐ-METSZÉS. ⚜ | TÖMÖNTÖDE. ⚜ ⚜ ⚜
MECHANIKAI MŰHELY. | ÓLOMZÁR-GYÁRTÁS. ⚜
GALVANOPLASZTIKA. ⚜ | RÉZLÉNIA-GYÁRTÁS. ⚜

Egész nyomdai berendezések jutányosan és gyorsan foganatosittatnak.

Dús raktárt tart magyar. német, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

KÖNYV- és CZÍMBETŰKBŐL,

Körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,

továbbá a legkülönfélébb ékitményekből és egyéb nyomdai fölszerelvényekből.

TELEFON 23—70. SZ.

ÚJDONSÁG !!

EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT

Czettel és Bendtner szabadalma. ⚜

Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság (V., Hold-utcza 7. sz.)

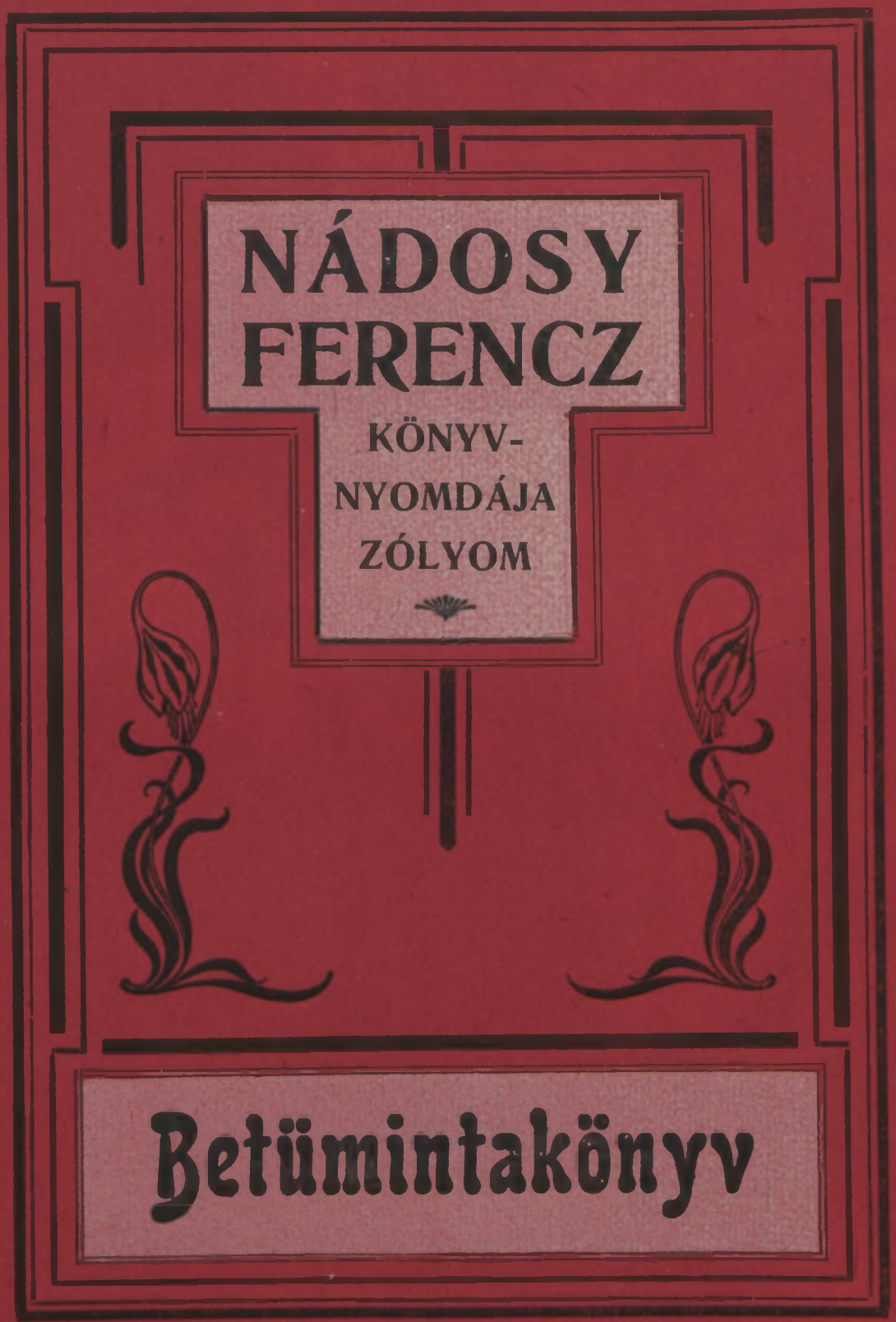
NÁDOSY
FERENCZ
KÖNYV-
NYOMDÁJA
ZÓLYOM
Betümintakönyv

MEGHIVÓ.

A „Csak Szorosan" magyarországi könyvkereskedő-segédek egyesületének saját dísztermében (IV. Magyar-utcza 3.) f. évi november hó 22-én

Zilahi Simon úr,

a „Budapesti Hirlap" igazgatója

A MAGYAR UJSÁGIRODALOM FEJLŐDÉSE

czímen érdekes felolvasást tart, melyre T. Czímedet és becsés családját tisztelettel meghivja az

ELNÖKSÉG.

Kezdete pontban 8 és fél órakor.

E meghivó belépti jegyül szolgál.

ROZSA K. ÉS NEJE KÖNYVNYOMDAJA.

M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA

M. Kir. Horthy Miklós-Tudományegyetem KÖNYVTÁRA SZEGED

Nagy-Becskerek
Jokly Lipót.
Pleitz Fer. Pál utóda (dr. Brajjer L. és Mayer R.).
Seprős Valter.

Nagy-Enyed
Nagyenyedi könyvnyomda és papirárúgyár r.-t.

Nagy-Kálló
Sarkadi József.

Nagy-Kanizsa
Fischel Fülöp.
Krausz és Farkas.
Wajdics József ifj.
Weisz L. és F.

Nagy-Károly
Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.

Nagy-Káta
Nagykátai és Monori könyvnyomda Nagy-Kátán (tul.: Molnár S.).

Nagy-Kikinda
Gujin V.
Pannonia ny.
Radák János.

Nagy-Kőrös
Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagy-Marton
Gellis Henrik.

Nagy-Mihály
Landesmann B.

Nagy-Rőcze
Büchler Béla.

Nagy-Szalonta
Liebermann Mór.
Reich Jakab.

Nagy-Szeben
Drotleff József.
Krafft W.
Reissenberger Adolf.
Tipografia r.-t.
Tipografia Archidiecesana.

Nagy-Szécsény
Glattstein A.

Nagy-Szent-Miklós
Wiener Náthán.

Nagy-Szombat
Fiebig József.
Goldmann Miksa.
Horovitz Adolf.
Reisz L.
Winter Zsigmond.

Nagy-Szőllős
Ugocsai közp. könyvny.

Nagy-Tapolcsány
Platzko Gyula.
Zhorelia Gyula.

Nagyvárad
Ifj. Berger Sámuel.
Déry és Boros.
Freund Lajos és Társa.
Helyfi László.
Hönig I.
Láng József.
Laszky Armin.
Neumann Vilmos.
Pauker Dániel.
Rákos Vilmos utóda.
Sonnenfeld Adolf.
Szent László-nyomda r.-t. (bérlő: Csávássy Gyula).

Námesztó
Schein M.

Naszód
Schwartz Mór.

Német-Bogsán
Rosner Adolf.

Német-Palánka
Kristofek József.

Nezsider
Horváth Béla.

Nyirbátor
Friedmann Lipót.

Nyiregyháza
Bessenyei ny.
Jóba Elek.

Piringer János (tulajdonos: Özv. Piringer Jánosné).
Szabolcsi Hirlap nyomdája (tulajd.: Székely Imre).

Nyitra
Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
Löwy Antal
Neugebauer Nándor.
Reicheles Lipót.

Ó-Becse
Lévai Lajos.

Ó-Kanizsa
Brück P. Pál.
Schwartz A.

Oravicza
Kehrer C.
Wunder Károly.

Orosháza
Pless N.
Veres Lajos.

Orsova
Handl József.
Orsovai könyvny. r.-t.
Tillmann R.

Ó-Széplak
Nyitravölgyi gazd. egyl. ny.

Paks
Rosenbaum Miksa E.

Pancsova
Jovanovics Testvérek.
Kohn Samu.
Wittigschlager Károly.

Pankota
Ifj. Bod József.

Pápa
Goldberg Gyula.
Nobel Ármin.
Ref. főisk. nyomda.
Stern Rezső.

Pásztó
Schlesinger Mihály.

Pécs
Lyceumi nyomda.
Pécsi irod. és könyvny. r.-t.
Taizs József.
Wessely és Horváth.

Pécska
Ruber István.

Perjámos
Oatter és Frischmann.
Hungária-ny.
Pirkmayer Alajos.

Petrozsény
Figuli Antal.

Pozsony
Alkalay Adolf és fia.
Angermayer Károly.
Éder István.
Freistadt Mór.
Katholikus nyomda.
Natali M.
Preisak Győző utóda.
Westung. Grenzbote ny. (tul.: Simonyi Iván).
Wigand K. F.

Pöstyén
Gipsz H.

Predmér
Links M. utóda: Rosenzweig H.

Putnok
Gaertner Ignácz.

Püspök-Ladány
Deutsch Izrael.

Ráczkeve
Róde I.

Rákospalota
Csongrádi Simonovics Kornél.
Fischer és Deutsch

Resicza
Eisler József.
Hungaria-könyvnyomda.

Rimaszombat
Lévai Izsó.
Náray I. A.
Rábely Miklós.

Rozsnyó
Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája (tul.: Hermann I.).

Rózsahegy
Kohn József.
Salva és Herle.

Salgó-Tarján
Friedler Ármin.
Pollacsek József.

Sárbogárd
Spitzer Jakab.

Sárvár
Stranz János.

S.-A.-Ujhely
Hegyalja-könyvnyomda (tul.: Alexander Vilmos).
Landesmann M. és Társa.
Löwy Adolf.
Pannonia-nyomda (tul.: Jurcsó és Ocskay).
Zemplén-nyomda (tulajd.: Ehlert Gyula).

Sárospatak
Ev. ref. főiskola nyomdája (bérlő: Steinfeld Jenő).

Segesvár
Horeth Frigyes.
Jördens Testvérek.

Selmeczbánya
Joerges A. özv.

Sepsi-Szent-György
Jókai-nyomda r.-t.
Móricz István és Vajna J.

Siklós
Harangozó József.
Minerva-nyomda (tul.: Klein F.).

Somorja
Goldstein József.

Sopron
Berghöfer és Weisz.
Breiner E.
Petőfi-könyvnyomda (tul.: Zsombor Géza).
Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv.
Török és Kremszner.
Zollner Dezső.

Stájerlak
Hollschätz F.

Sümeg
Horvát Gábor.

Szabadka
Bittermann József.
Braun Adolf.
Kladek István és Társa.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.

Szamos-Ujvár
Auróra-nyomda (tulajd.: Todorán Endre).
Gör. kath. egyházmegyei nyomda.

Szakolcza
Neumann, Teszlik és Tsa.

Szarvas
Dolesch és Müller.
Sámuel Adolf.
Szikes Antal.

Szász-Régen
Burghardt Rezső.
Sebesch Károly.

Szász-Sebes
Stegmann János.
Winkler Lajos.

Szászváros
Minerva-nyomda r.-t.
Schäser A.
Szászvárosi könyvny. r.-t.

Szatmár
Litteczky Endre.
Morvai János.
Nagy Lajosné.
Pázmány-sajtó.
Weinberger Testvérek.

Szeged
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Gönczi I. József.
Schulhof Károly.
Traub B. és Társa.
Várnay Lipót.

Szeghalom
Riegel Zoltán.

Szegzárd
Árva J.
Báter János.
Lengyel Pál.
Ujfalusy Lajos utóda: Molnár Mór.

Székelyhid
Kohn Sámuel.

Székely-Keresztúr
Szabó Testvérek.

Székelyudvarhely
Becsek D. Fia.
Betegh Pál.

Székesfehérvár
Debreczeni Gyula.
Eisler Adolf.
Glück Mor.
Singer E.
Számmer Imre (tulajdonos: Heckenast Kálmán).
Számmer Kálmán.
Székesfeh. és Vidéke ny.

Szempcz
Fischer Náthánné.

Szentes
Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda Ernő.
Szentes és Vidéke ny.
Vajda Bálint utóda.

Szent-Endre
Schwarcz I.

Szent-Gotthárd
Wellisch Béla.

Szenicz
Bezső János és Társa.

Szepes-Váralja
Buzás Dénes.

Szered
Schreiber Mór.

Szerencs
Simon József.

Szigetvár
Corvina-nyomda.
Kozáry Ede.

Szikszó
Blank Simon.

Szilágy-Cseh
Berkovits R.

Szilágy-Somlyó
Bölöni Sándor.
Heimlich Weisz Katalin.

Szill-Hadad
Fein Sámuel.

Szolnok
Bakos István.
Fuchs Lipót és fia.
Fuchs Manó.
Hay és Grün (Várm. ny.).
Jász-Nagykún-Szolnok-megyei Lapok nyomdája (tul.: Vezéry Ödön).
Wachs Pál.

Szombathely
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvny.
Gábriel Ágoston.
Seiler H. utódai: Szele és Breitfeld.

Tab
Pfeifer Ignácz.

Tapolcza
Löwy B.

Tasnád.
Lövinger L.

Tata
Engländer és Társa.
Nobel Adolf.

Temesvár
Csanád-egyházmegyei ny.
Csendes J.
Délmagyarorsz. könyvny.
Gutenberg-ny.
Mangold Sándor.
Moravetz Gyula.
Stéger Ernő utódai.
Uhrmann Henrik.
Union-könyvnyomda (tul.: Steiner Ferencz).
Veres Sámuel.

Tenke
Maár L. Vilmos.

Tisza-Füred
Goldstein I.

Tokaj
Gestetner Adolf.

Tolna
Weltmann Ignácz.

Tolna-Tamási
Jeruzsálem Ede.

Torda
Füssy és Sztupjár.

Torna
Rosenblüth Simon.

Török-Kanizsa
Brück P. Pál.

Török-Szent-Miklós
Rubinstein Sándor.

Trencsén
Gansel Lipót.
Skarnitzl X. Fr.

Turócz-Szent-Márton
Gasparik J.
Magyar nyomda (tulajd.: özv. Moskóczy Ferenczné)
Turóczszentmártoni nyomda r.-t.

Új-Arad
Mayr Lajos.

Újpest
Fuchs Antal és József.
Krömer Alajos.
Salgó és Társa.

Új-Verbász
Pfiszter József.

Újvidék
Fuchs Emil és Társa.
Hirschenhauser Benő.
Hungária-ny. (Friedmann Samu).
Ivkovics György.
Miletics Szvetozár.
Popovics Testvérek.

Ungvár
Gellisz Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévai Mór.
Székely és Illés.
Unio könyvnyomda

Vácz
Kir. orsz. fegyintézeti ny.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.

Vág-Újhely
Brück Ignácz.
Horovitz Adolf.
Löwysohn Manó.
Steinmann J.

Verebély
Neufeld Sándor.

Versecz
Kehrer Béla.
Kirchner Ernő.
Veronits József.

Veszprém
Dunántúli ny.
Egyházmegyei könyvny.
Krausz A. Fia.
Népakarat nyomdája (tul.: Takáts Sz.).
Pósa Endre.

Zala-Egerszeg
Breisach Samu.
Özv. Tahy Rozália és tsa.
Unger Antal.
Vágó János.

Zala-Szent-Grót
Nagy Sándor.

Zenta
Beretka Imre.
Kabos Ármin.
Fekete Sándor.

Zilah
Seres Samu.

Zólyom
Nádossy Ferencz.
Schlesinger Ignácz.
Zólyom és vidéke ny.

Zombor
Bittermann Nándor és Fia.
Kollár József.
Oblát Károly.

Zsolna
Bjel és Jelinek
Glasel Samu.

Zsombolya
Wunder Rezső.

Az esetleges változásokat kérjük velünk tudatni.